

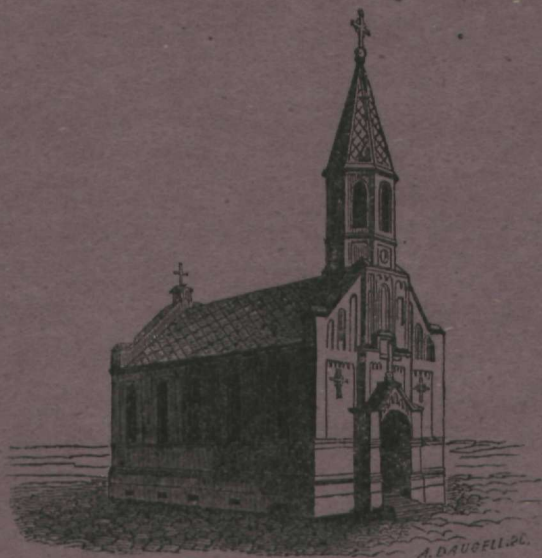
3764.

Tulle ja aita!

Sõnnumed

Ewangeliumi = Putteruse usju kogguduste

Abbi = Kasjast.

Jani kirik Peterburris.

Tallinnas, 1869.

Trükitud Vindworsi pärijate kirjadega.

Tulle ja aita!

Sõnnumed

Ewangeliumi - Cutteruse ussu kogguduste

Abbi - Kassast.

Jani kirik Peterburris.

Talinnas, 1869.

Trükitud Lindworsi pärijate kirjadega.

... ja mis meiega ei ole? —
... (10.)

Tulle ja aita!

Kedda kutsutakse appi? — Sind, armas luggija! olgu et olled noor eht wanna, mees eht naene, linna- eht küllamees, perre- mees eht wabbadit. Sest sa wõid aidata, wõid kül ka sedda abbi anda, mis so käest nõutakse. Se kes sedda nõuab, on so Dnisteggija Jesus Kristus isse; Issanda parrast tulle ja aita! Sa olled Ewangeliumi-Lutteruse usku ja wata so ussu wendi kōit ille Wenne rigi on palju ja laialt ellamas, agga ei neil polle mitte iggal pool kirrikuid egga Jummal rigi õppetust, waid peawad mitmes kohhas hinge näljas seisma, separrast et nad ei sa osha wõtta armuõppetuse kulutusest egga sakramentidest, mis ommeti Jummal rigis need armu- nõuud ja riistad on, kelle läbbi Pühha Waim meid siin ilmas Issa ja Poja jure kutsub, meid walgustab, pühhitseb ja õige ja ainu ussu sees hoiab. Palju on meie ussu wendi, kes on laiali pillutatud teise ussu rahwa sekka, süna ja tenna, muist kes wäljaläinud wae tenistuse peale, muist kes omma ammeti ja töö polest sealt ellamist püawad. Nemma on illeskaswanud Jummal sõnna õppetuse al, neid on juhhatatud ellu tele, — agga et igga põllu ma näita sedda wälja: hea seme mis on külwatud, tahhab allati kasta sada, muidu närtšib ärra! Nõnda on tuhanded meie ussu wendi Issandat Jesust Kristust, kedda enne ollid tunda sanud, parrast ärra unnustanud, kui kangel maal piddid ellama, kus ep olle omma ussu kirrikut egga kōli. Ja kui neil sünnib lapsi,

siis ei olle, kes neid sadats õnnistuse tele. Jhhu tarwidust lapsed ehk weel sawad, agga hing jääb pimmeduse ja rummaluse siise. Sest kus head semet ei külwata, seal wõttab allati umbrohhi wõimust. Tulle, sõbr, ja aita omma ussu wendi! Te, mis apostel käsib: Tehkem head kõigile, agga kõige ennamiste neile, kes meiega üht usku on! (Galat. 6, 10.)

Sa ütled: Kuida wõin ma waene aidata? Kaugele ullatab minnu jõud? — Kule: armastus wõib furi asju teha ja ussu jõud ullatab ille ilma ma ja taewast sadik! — Ets kirri üttele: Minna maenitsen kõige essite, et peab tehtama pallumisi, palwesi, pallumisi teiste eest ja tännamisi kõikide innimeste eest! (1. Tim. 2, 1.) ja ta: Ühhe õige innimese wäggew palwe maksab palju! (Jaf. 5, 16.) — Tulle ja aita palwete läbbi! Kus wähhä palwid, seal on wähhä armu! Sedda ennam Jummalat pallud, sedda ennam saad omma hingele õnnistamist ja ka teistele! Kes wäggew ja kindel on palwetes, nende jures saab se sõnna tõeks, et nad on kui waesed, agga kes palju rikkaks tewad; kui need, kellel middagi ei olle, ja kelle kää ommeti kõik on! (2. Kor. 6, 10.) Sa wõid aidata, sest ja wõid palluda! Oh siis möttele omma palwetes ussu wendade peale! So palwed tõusewad taewa pole, agga tõeste nad tullewad sealt rohke õnnistamisega so wendade peale mahha ja on neile, õisefui kaste tibbad kuinud rohhu peal; sest kes pallub, sellele antakse temma palwet möda; sadik weel, kes pallub Jummalat rigi pärrast; selle palwe on Jummalale armas. Se on tõeste tõssi! — Arwa illes, mo wend! palju olled sa tännini pallunud ennese pärrast, palju wendade eest! Kas wõid welda: neid palwid on wägga palju? — Wasta selle peale Isfandale agga pallu siis ka essimeseks temma käest palwe waimu, palwe julgust, palwe rõmu! Ni faggedaste, kui waikes lambris käd ristti panned ja loed: Tulgu meile sinnu riik! oh siis pallu ka, et se armu riik, mis Jesuse Kristuse kalli Õnnisteggija nimme ja armu peale on rajatud, tulleks ja jääks neile, kes sinnuga ühhe ussu

lotuse sees Õnnisteggijat kummardawad. Pallu sedda iggapääw. Palludes pead isfegi tundma, et ussu sees kaswad ja pääw päwalt kindlamats lähhääd! Ja kui omma lapsi koli sadad ja näed, kuida nad ajaliku ja iggawese tarkuse polest kosjuwad, — oh siis tänna Eojat ja anna auu temmale; sest so wendade lapsi on palju, kes sedda kallist andi ei sa, kes kaswawad üllesse, otsekui karri ilma karjatseta! — Pühhapäwal wöttad sa lauluramatu kätte ja hakkad kirriku tele. Siit ja sealt astuwad teised omma majadest wälja, teie lähhäte ühheskoos, — teil on üks te ees, agga ennam weel: teil on üks usf süddames; teie seas on üks waimulik osfasamine ja sest tunneb hing suurte rõnu. Kirriku kellade heäl hakkab pea kuluma, se tungib teie süddamesse, otsekui kuisuks Issand isse: andke tänna jälle süddamed mulle! — Päite omma walgega, tule õht, mis ülle metsa ja wiljama käib, kõit kulutab teie Eoja heldust, ja sõbrade seltsis maitsete sedda kahhewerra! Jummalal kodda omma illu ja auu sees wöttab teid wastu, ühheskoos lassete luggedes põlwili, ühhest fuust ja süddamest laulate, pallute, tännate; — ühtlase kulete kallist ellu sõnna ja mis kellelgi hinge õnnistuseks tarwis lähhääd, Issanda sõnna aunab sedda temmale; kulutatud sõnna kulutaja fuust ja süddamest lähhääd jälle süddamesse. — Mo sõbr! Kui niid igga pühhapäwal nisuggust rõnu ja armu sul käes on, oh siis ärra lasse ka mitte pühhapäwa mõdaminna, ilma et palwes mele tulletad ussu-wendi, kellel weel sedda ep olle. Tõeste nende ellu on willets ja waene. Nende hinged on jannus; agga ei olle, kes ellu wet annaks. Wõras rahwas, wõras keel ja wõras usf ei need ei wõi sedda anda, mis nende südda iggatseb. Meite lähhääd tarwis omma ussu kirrikuid ja kolisid, peame paluma, et Issand sadaks tõteggijaid siina, õppetajaid ja koolmeistrid, kes temma winamäel tööd teeksid. Pallu siis sedda, wend! ärra panne ommad kõrwad kinni, kui so wennad kaugelt ja liggemalt hiiawad: tulle ja aita! — Eht tulleb sulle siis ka weel himmu, palwe abbi jure annete abbi liisjada. S

Ust ja armastus tewad süddant ja suud lahti palluma, agga naad sunniwad ka ristirahwa kässti, hea melega andma, kuida kellelgi jõudu on. Meie mõtlemine sagedaste nõnda: „rohkestest ma ei wõi anda, wähhäsest annist põlle luggu! — minnu poolt ei aita siis muud, kui jääb andmata!“ Agga ei se olle dige mõtlemine. Armastus ei jätta andmata; kui ei olle midagi, siis annab halleda süddame palwet ja sowimist; kui on jõudu, siis annab rohkestest ehk kasinastest, kuida wõimalik on, ja teab, et se weel tõssi on, mis õnnisteggija lesse naese weringist Markuse ew. 12ma peatükki lõppul ütleb: et wahhest üks kop-pitas wõib Jummal ees armsam ja surem olla, kui mittu rubla, sest Jummal panneb ka süddant tähhele. Tulle ja aita! hüa-wad ussurennad omma waimuliku hädda sees. Se wõib olla, mo wend, et, kui sedda weikest ramatut loed, Kristuse armastus so peale käib, ja tahhad ka omma wähhäsest jõust Isfandale anda. Urra siis mõtle taksi-piddi. Ka selle aini peale mis kõige wähhäm on, wõib ja tahhad Jummal omma õnnistamist panna, Kilmne aasta eest jubba asfutati Ewangellumi-Putteruse usfuliste heaks meie rigis abbi-kasja. Sest asjast annab sulle se ramat, kui ebdasi loed, laiemat teadust. Igga fogguduses meie maalgi forjatakse selle tarwis andid ja kõige wähhämat annetti wõttawad õppetajad hea melega wastu ja nende käest jooksewad andid iggalt poolt surema kasja-wallitsuse ehk komite kätte kokku ja sealt sawad need ussu-wennad, kellel kirrikutes, kolides, õppe-tajatest, koelmeistritest ehk ramatutest pudu on, abbi, seddamõda, kuida armu-annete forjandus wäljaannab. Palju head on sedda wiisi kilmne aastaga jubba mitme foggudusele tehtud, ni hästi meie ommal maal neile, kelle hädda suur oli, kui ka Wenne-maal. Agga wägga palju tulles weel teha! Tulle ja aita! Midda ennam neid on, kes aitawad, olgu küll pistuga, sedda suremat abbi sünnib anda! Urwame, et waeste ussu-wendadele tulles kirrikut kustiil ehhitada ja ehhituse kullu on mõnni tuhhat rubla. Sa annad omma jõudu mõda; sa ei wõi ehk ennam

anda kui ühhe ainsa koppika, agga so nabrimees omma kehwise annab ka koppika; jubba wiis annawad seddasama, se teeb koku wiis koppikat, ja sellega saab hädda pärrast ne firrikule ühhe afna rudu. On nõnda siit ja seal wiiskümmend korda wiis kop. kottutunud, siis on ka üks afna täis rutusid walmis ja on kümme se wõrra annet koos, siis polle afnate pärrast ennam palju murret, sest teiste wendade anded aitawad nendasa miti mund tööd toimetada. Wimaks saab pühha kodda walmis ja sinu weikene aune on ka seal hulgas, se on ka sari asju teinud, ja mis kõige kallim on: sa olled sedda annud. Isfandale, temma õnnistab annet ja andjat. Sa olled sa üksford annud, siis jääb sul andmine teine ford kergemaks ja rõõmsamaks. Sa hakkad mõtlema: Isfand annab mulle koi; üks koppikas aastas temmale anda on wähhä, ma tahhan anda koppika pole aasta kohta, teise Jõuluks, teise Janipäwaks! Sa annad nõnda, ja imme kül, sa tunned, et sa wäsemaks selle läbbi ei jä. Sest nagu firrikus käia ei olle laisklemine, nõnda armuandid anda ei olle raiskamine. Mõnni hakkab arru sama, et temma jõud annaks ku peale koppikat anda ussu-wendade heaks; jälle teine leiab selle tarwis weel koppikat näddala peale. Ehk sa tunned pealegi, et Jummal so wäljad rohkeste on õnnistand, et ta teine ford sind haiguselt ehk muust häddast heldeste on peastnud, — ja so mele tulleb, et ussu-wendade palwe on: tulle ja aita! Küllap leiad ka siis ehk suremat annet ja annad sedda rõmuga ja Jummalat kites. Oh mo wend! Isfandale wõib se kül anda, kes agga tahhab. Agga sa mõtled, et majale on ka andid tarwis: missoni tö jure pagganate heaks; ehk omma firrikut tarwis, mis hopis weikene näntu on; ehk orrelate tarwis, mis foggubus ammu iggatses; ehk waeste heaks, sedda omma wallas palju on. So südda mõtleb: kellele annan ma ehk kellele andmata? — Hea kül. Anna sa ühhe hea tö jure abbi, küllap teised nihhutawad teist omma abbiga eddast. Agga ehk leiad omma koppika ka

weel ilhhe ja teise hea töle, annad teine kord siina, teine kord
 tenna. Sa tead küll, et kes allatt ütlewad: „mä ei wõi anda,
 fedda lähhäb majale küll tarwis!“ Niisuggused ennamiste ei aina
 kedagi. Redda Kristiuse armastusest aetasse, se armastab ussu-
 wendi agga sellel on siiski armastust pagganate ja köitide wil-
 letfate wastu. Ja ta wöib ta sellepärast Issandale rohkemine
 anda, et ta on öppinud mailma wüerstile omma ohwrid ja au-
 nid ärrakelama. Pannie agga lähhele, wend, kelle wastu on sul
 südda ja kässi lahti, kelle wastu kinnipandud. Kellele ohwerdad
 ja rohkemine? Sunisteggijale wöi sadangle? Sadan saab mailma
 laste käest palju andid. Temmale antakse köit, mis uhtuse eest
 ralsatasse, temmale towad ohwrid köit winawötjad. Ja mis
 tännuga tännab ta selle eest? Temma tännust rägib Issanda
 söuna 1. Petri. 5, 8. : „ta wöis, et ta wöiks sind ärranelata!“
 Agga mis annab so Issand neile, kes temmale annawad? Noh,
 köit ewangelium ütleb fedda: temma sees saab usklik hing ar-
 must ellu ja önnistust! Mötse nüüd, kellele tahhad ja anda?
 Anna sellele, kes köit julle tännab ja iggaweste tahhad anda.
 Ärra anna ennast ja mis sul on hinge waentasele. Jodit, kes
 päwas kaks koppikat kullutab, se väistab aastaga peale seitse
 rubla ja 30 aastaga peale 200 rubla. Tä ei arwa ennast
 feks mitte liiga wäse, tegga kehwa ollema. Sadda niisuggust
 meest pruginwad siis 30 aastaga mitte wähhäma kui liggi 22
 tuhhat rubla. Nönda tewad mailma lapsed omma süggu rahwa
 seas. Öppigen siis, oh Jummalala lapsed, neist tundma, mis
 meie kohhus olleks Jummalala rigis. Saaks agga üks wäsa seft
 Issandale antud, oh kui wägga peaks Jummalala riik meie seas
 kaswama; meie anded ja meie pälwed ühhestoos, küllap need
 siis olleksid meie käes kui suur wäggi, ja se peaks mailma ärra-
 wöitma. Si olleks ennam ussu-wendi ilma kirikutä, ilma Jum-
 mala sönnata! Si olleks ennam neil tarwis, meid appi hñida,
 waid armastus jõuaks nende palwete ette, armastus aitaks tenga
 töeks teggema fedda, mis süddamed ja suud palliwad. Tulgu

meile sinnu riik! — Agga nüüd, wend, ei wõi nad jätta palu-
mata: Tulle ja aita meid! — Agga nüüd, armas luggija, tahhame nattuke omma ussu
rahwast ja koggudustesi kõnneleda, et sa isse wõiksid tähhele panna,
kuida nende luggu on ja misluggust abbi neile tarwis lähhäb.

■ ■

Ewangeliumi- Lutteruse ussu rahwas ja nende
koggudused üle meie rigi.

Kui arwame kõik üle wenne rigi, siis on Ewangeliumi-
Lutteruse ussu liggi kaks tuhhat kord tuhhat ehk lähhidalt võlida:
kaks miljonit hinge. Kõige rohkemine on neid ellamas Baltia-
merre kubbermangudes, se on: Tallinna-, Riga- ja Kuramaal;
seia sai ewangeliumi armu-kulutuse jubba õige ussu ülleswõtmise
ajal, ammu enne sedda, kui meie ma wenne rigi wallitjuse alla
sattus. Kõige meie maal olli ennemuiste usk ja õppetuse seggane
ja Summala teinistuse küllem assti olli sel ajal wäljaspididised
kõmbed; mis kül silma ees illusad ja näggusad wõisid olla, agga
süddamele ei annud armu egga rahhu. Kui nüüd Summalast
jubhatatud, õnnis Lutterus jälle Pühhad kirjad walge ette tõi,
kui ta hakkas õppetama: et muud tõssi tundmise hallikat ei
olle kui agga Summala sõnna üksi ja et se kes sedda süddamest
usjub, tõeste Jესuse Kristuse armust õndsaks saab, — siis tah-
hetas se tõe õppetuse ka kõhhe meie külladesse ja linnadesse;
nälja ja jännuga wõeti ewangeliumi selge õppetuse wastu ja jäi
meile tännapäwani kalliks warranduseks. Kui nüüd päcrast sedda
meie ma wenne rigi külge sai, siis wõtsid ka rigi wallitsejad
meie ussu õppetust ja kirriku seadust omma kaitsemise ja warju
alla, et allasi meie seas Summala sõnna kelamata ja seggamata
rohkestel ellaks kirrikus, kolis ja koddu. Meie kubbermangud
on sedda wiisi kõige wenne rigi kõhta Ewangeliumi-ussu koddu-

paigaks ja pesjaks jäänud; sest siin on meie ussu-wendade arru liggi poolteist miljonit. Agga majal ülle wenne rigi ja teise ussu rahwa hulka laiali pillutatud on neid liggi pole miljoni ellamas. Nende seas on wägga palju, kes siit meie maalt wäljaläinud; ja palju, kelle wannemad ennemuiste siina läinud ellama, agga kes isse seal sündinud ja kaswanud. Wennemaal sünnib meie ussu-wendade seas aasta kohta arru järrel 22 tuhhat last, lähhäb abbiellusse peale 4 tuhhat pari, wõetakse pärrast leri õppetust esimest korda armu lauale 8 eht 9 tuhhat noort hinge ja maetakse liggi 15 tuhhat inimest. Agga meie kubbermangudes näitawad need arvud hopis teised. Need käiwad aasta kohta nõnda: Meil sünnib 56 tuhhat last, lähhäb abbiellusse 14 tuhhat pari rahwast, käiwad õppetuse al 26 tuhhat õppijat ja maetakse 40 tuhhat surnut. Wennemaal on meie ussu-koggudusi eht kihhelfondasi 142 ja nende peal 156 õppetajat Jummalal sõnna kulutamas; agga meie kolmes kubbermangus on 290 kihhelfonda ja 320 ewangeliumi õppetajat. Seal on 350 meie ussu rahwa koli ja 600 kolitajat, meil on kõige wähhämast 1800 koli ja 2200 kolitajat. Wennemaal on meie ussu kirrikuid 108 ja nende järrel 45 kabbelit, meil on 300 kirrikuid ja 121 kabbelit. — Agga kui nüüd weel tähhele panneme sedda maad kus meie ussu-weenad ellawad, siis näeme, et ruut-pennikoormate järrel nõnda annab (1 ruut-pennikorem on pikkusest ja laiusest iggapidi 7 wersta arwata): Meie 3 kubbermangu on 1696 ruut-pennikoormat ja siin on meid poolteist miljonit. Eutteruse ussu hinge, agga mu Wenne-ma peab peale 368 tuhhat ruut-pennikoormat ja ülle selle laia krundi on pool miljonit meie ussu-wendi ellamas, teine siin, teine seal; ei mitte nagu meie ühheskoos. Mis suremad lünnad on, seal on rohke mine, nagu Peterburris ja mõnnes teises kohhas; seal on neil ennäm kirrikuid ja kolisid, ja kõik nende kogguduse assi seisab kindlama seaduse peal; waimulikud ja ajalikus asjus on neil niisugguses kohhas issestestis üks hea osasamine, teine on teisele toeks ja

kinnituseks, kogguduse koostäimises ja sõbralikus ümberkäimises
 nad ei unusta mitte ärra, mis usku ja rahwasuggu naad on.
 Sah, sealt nad sadavad abbi ka emale, kus kulewad hädda ollema
 ja on ka meid armsaste mele tulletanud, kui hilja aega nälja-
 hädda meie peale tahtis tungida. Agga teine luggu on meie
 ussu wendadega, kes suremates linnades ei ella ja neid on wenne
 maal palju enam. Suur hulk ussu-wendi ellab üksi kahi wäh-
 hämates linnades, küllades, palju on laialt pillutatud krouu wäe
 hulgas, ja tühjal maal on palju, keda nende kurja teggude pärrast
 kohtu polest siina on sadetud. Rõnda on Irkutski kihhelkonnas
 liggi 1100 hinge meie usku, agga kui nende õppetaja neid tahhab
 watama miina, siis peab ta 177 tuhhat ruut-pennikoormat maad
 ärrakäima, sest ni suur on temma kihhelkond. Se kihhelkond
 on siis hlngede järrel arwata 5 korda wähhäm kui meil üks
 kihhelkond, agga krundi järrel on se üks ni suur kui 480 korda
 köit Tallinna ma. Sedda wöib nüüd iggäüks arwata, et kihhel-
 konna liikmed ei jõua need tuhanded werstad ärrakäia, et wöitsid
 kirrikus käia, egga wöi se üks õppetaja jaggedaste neid watama
 miina. Rõnda lähhäb siis mitmel kümme aastat eht enam
 mõda, ilma et ta omma teie Jumimala sõnna õppetust kuulda
 saaks. Misuggusid kihhelkondasi wöitsime palju niimetada. Olgu
 siin mõnned nimmed illespandud ja wadaku luggija, kellel ma-
 kaardi ramakut on, järrele kus Oneed kōhjad on. Nowgoroffi
 kihhelkonna õpetajal on liggi 5 tuhhat ruut-pennikoormat maad
 ärrakäia, kus kogguduse liikmid ellab, kedda illepea 3500 on.
 Ennemiste olli se kihhelkond 14 tuhhat ruut-pennikoormat suur
 ille wie kubbermangu. Õppetaja pididi sel aial aastas peale 3
 tuhhat wersta teed käima ja siis ta putus agga suremate linna-
 desse, kus juttust pididas, lapsi ristis, altari sakramenti jaggas
 ja noort rahwast leri-õpetuse alla wöttis. Et nisuggune leri-
 õpetus jaggedaste agga pariks päwaks olli, wöib luggija isse
 arwata. Neg ei annud pittkemalt, sest majale odati õppetajat
 ka. Ta pididi jeddasi minnema ja et kül ruttas, siis ommeti

tullus reisuga pool aastat ärra ja sel ajal olli siis jälle peatoggudus, kus õppetaja ellas, ilma Jummala tenistufeta. Müüd on kolm kubbermangu sealt küllast ärra wõetud ja isse kihhelkonnaks isse õppetajaga seatud, agga need faks weel, mis järrele jänud, on liiga sured. Selle uue kihhelkonna peatoggudus on Jaroslawi liinast, ja selle järrel on weel 10 liina omma toggudustega ja peale sedda on weel neid togguduse liikmid, kes üksikult maal ellawad. Poltawa kihhelkond on ni suur, kui selle nimmeline kubbermang ja se on peaaegu nisamma suur, kui köit Kreka kuningriik, seal polle meie ussuwendendi ennam kui wähhä peale 700. Agga wähhä ehk palju, — meie teame, üks ainus hing on kallis. Isfanda ees ja pistule ehk paljule, ifka on Jummala sõnna õppetust tarwis, ja nõndasammuti kirritut ja koli. Agga müüd on selge, et üks egga faks egga kolmgi koli ei pisa, sest seal kubbermangus on 12 liina ja allewit, kus selle kihhelkonna liikmid ellab, mõnned jubba 270 wersta Poltawa liinast ja õppetajast emal. Mõnnes kohhas polle ennam kui 4 ehk 5 perrekonda meie ussu rahwast. Kas need jõuawad ilma abbita koolmeistrifti piddada, kes pühhapäwal jutlust loeks ja lapsi õpetaks? — Tula kihhelkond on surem kui Portugalia kuningriik, sest kolmes kubbermangus ellawad kihhelkonna liikmed, mõnned 350 wersta õppetajast kaugel, ja ommeti ei olle ses kihhelkonnas mitte ennam kui 750 ussuwendendi, ja needki on kolme kümne liina ja külla peale ärrajautatud.

Kasani kihhelkond on 1100 ruut-pennikoormat suur. Seal on Ewangeliumi-Butteruse ussu rahwast peale nelli sadda, need ellawad ka mitmes liinast, ja mitmes kohhas üsna Tatra rahwa hulgas, kes muhameti usku ja müist ka selged pagganad on. — Tobolsti kubbermangus on faks kihhelkonda, teine Tobolst, teine Niskowa nimmi. Niskowa kihhelkonnas ellab peale 2 tuhhat hinge, kes meie usku on, isseärranis on seal palju Gesti, Pättija Some rahwast, nende hulgas palju, kes kohtu polest süna sadetud. Neid on jubba meie andidega abbikasfa polest aidatud

ja tulles veel aidata. Waimulik pimmedus olli nende hulgas wägga sureks läinud, liigjamine ja köit suggu roppus olli wõimust wõtnud; mõnnel olli ka veel Piibli-ramatuid, agga arwaste olli sedda leida, kes olleks ossand luggeda. Kord olli seal leri-õppetuse al 19 last, agga nende hulgas olli üks agga, kellel kümme käsku ja mitte ennam kui settse last, kellel Issa-meie palwe peas olli, teised ei teadnud mitte musta egga walget. Girmus kül, kui mõtleme, et need ei olnud pagganad, waid ristirahwa lapsed, meiega üht usku! Seal on ühheffa külla, agga mittu on õppetajast 100, ehk 400, üks peale 600 wersta kangel ärra! Reid tahhetakse nüüd teiste kohtadesse asjutada, kus parremad maad ja terwem klima kuiva ja niiskuse, külma ja pallawa polest on, ja kus nad ka liggemat on omma õppetajate jures.

— Kui wägga laiati mõnne kogguduse liikmed ellawad, wõime sest arwata, et üks õppetaja, kes kord köit omma koggudust tahtis nähha sada, nelja aastaga wast jõudis nende ellukohhad illesotsida; agga selle tarwis said temmal siis selle ajaga 60,000 wersta maad ärrakäidud. Seal nad siis ellasid teine siin, teine seal. Kui ta kord aastal 1866 Jani ku lõppust hakkates 3 kuud ühtepuhku olli tekäimise peal olnud, siis olli ta 130 hinge meie ussu-wendi leidnud ja neile sõnna ja sakramenti jagganud. Ta ütles: jannu ja nälg olli suur, se kinnitas mo hinge ja teggi mind rõõmsaks kõige waewa sees. Oh kui meie wennad koddu nääksid, kuidas siin luggu on, nad aitaksid et need kes mõnned perrekonnad koos ellawad saaksid kolisid ja kes jubba küllakaupa ellawad, et need saaksid kirrituid. Agga nõnda jäwad nemmad kõigest ristirahwa seadusest mahha ja on ommeti meie lihha ja meie werri! — Teine õppetaja kirjutab Saratowi poolt, et ta ühhe kuga 931 wersta teed käinud ja sel ajal 38 küllas sees käinud, kust meie ussu-wendi leidis 1127 hinge 188 perrekonnas; ta ristis sel ajal neile 10 last ja wõttis armulauale 389 hinge.

Rõig est sest näeme: need koggudused seal polle mitte nagu

meie koggudused siin. Nende liikmed on laiali, ellamas ja mis võivad 5, 6 ehk 15 perrekonda, kui ni palju ühheskoos on, omma jõuga teha. Neil on küll hea nõu ja tahtmine ka, agga et neid vähhä on, siis jõud ei ullata kaugele; sest se on nõndasamuti, nagu peaksid meie seastki kõik weitefied küllad isse- enneste eest koli ja kirrikut ehhitama ja üllespiddama. Agga meie tuggemus siin on se, et meid on palju ja sure hulgale on juur tö wimaks ka weike asst ja iggaühhele jääb surest tööst agga weike ossa kanda. — Tähhändades wõime siin öölda: kui ühhe ehk kahhe pulga peale rõhjud, siis need murravad katki, agga wõtta hulga ja few kokku, siis nad wõiwad so toa nurga illestanda. —, Kinnitage mis nõdder on! se on Isfanda seadus Jummalal rigis. Dnna abbiga wõime sedda head ussuwendadele teha ja se on ristirahwa kohhus. —

Siin Wenne-maal on se wigga et vähhä ussuwendi iggaühhes kihhelfonnas. Neil on teine wigga: meil on mitmes kihhelfonnas palju liikmid, nõnda et meile tarwis lähhäb, et suurtest kihhelfondadest saaksid ued wähhämad seatud, et olleks ennam kirrikuid ja ennam õppetajaid. Se luggu on isseärranis Tallinna-maal mitmes kohhas. Siin on hakkatud andid korjama ennestele ute kihhelfondade tarwis ja on lota, et sellepärast abbi- kassa egga ussu-wennad ommeti ei sa unnustatud. Tallinna-ma koggudustes maksawad ennamiste laualkäijad jõudu möda vähhä rohkem, nõndasamuti ristimiste, laulatamiste ja surnu matmistes jures lissatalse mõnni koppikas jure. Mitmes kirrikus pannakse ka waagnad pühapäiwil uste ette ja korjatakse nõnda andid. Mis nõnda koppika wiisi kokku tulleb, sest prugiwad wahhest muist omma kirrikule, agga ennamiste sadawad sedda „ute kihhelfondade komite“ kätte Tallinna. Et se komite ennam jõudu saaks, maksawad kõik õppetajad omma poolt siina igga aasta ühhe maksu, mis nad isse ennestele selle tarwis peale pannud, se teeb aasta peale 225 rubla. — Ühhest kassast, mis allati Tallinna ma- koggudustele kirriku- ja õppetus- ramatuid alwema

hinnaga müüb, antakse selle tarwis ka kuida võimalik on, mõnni fadda rubla. — Ja wimaks tulleb selle nõuule suur abbi Tallinna-ma mõisnikude seltsi polest landstoast. Armastus kogguduste pole ja se sowimine, et Jümmala sõnna itka rohke mine nende seas ellaks, on neid sündinuid ute kihelkondade asjutamiseks igga aasta 1000 rubla andma. Tallinna-ma kogguduste ja nende wannemate käest tulleb sedda wiisi aasta peale 2 kuni 3 tuhhat rbl. koku ute kihelkondade heaks. — Sest antakse siina abbi, kus ued kihelkonnad tõusewad, agga mis ille jääb hoitakse kapitaliks, kellest ettetullewal ajal ued asjutused illespiddamist wõiwad sada. Nõnda sawad siis ued kihelkonnad, ni palju kui inimestest võimalik on, kindla raja peale seatud. Nõnda tehakse suri teggusid, ilma et se kellegile koomaks jääks.

Watame nüüd, kuida ussuwendade eest laiamalt hoolt on petud ja kuida neid hinge häddas on aidatud abbi-kassa läbbi. Sest armastus ei mõtle mitte üksi ennese peale, waid ka teiste peale selle kassu järrel: armasta liggimeste kui isfeennast!

III.

Abbi-kassa Ewangeliimi-Lutteruse ussu kogguduste heaks Wenne-rigis, ja kuida selle läbbi abbi on sadetud.

Et waimulik hädda meie ussu-wendade seas suur olli, wõtsid aastal 1859 mittu meest, kes Jümmala riki armastasid, ja nende seas isfeärranis meie kogguduste illem piiskop U l m a n n, kätte ja pidasid arru, kuida sünniks aidata. Selge olli, et wähhäsest abbist sure hädda wastu ei pisanud, waid et tarwis läks, kõi meie koggudust appi hüda ja kõi ussu-wendi ärratada, et wennalik armastusega teine teist mele tulletasid. Siis näitas ka tarwis olla, nisuggust seadust teha, et wähhämatest annetest surem kogu saats korjatud, kust häddalised teatsid abbi palluda

ja kust andjad jälle selget teadust saaksid, kelle heaks ja mis peale nende andid on ärraprugitud. Sedda möda pallusid need mehed ja saiwad illema wallitsuse polest lubba Abbi-kassa asfutada. Ewangeliumi = Putteruse fogguduste heaks, Wenne = rigis. Suur Keisri herra isse kinnitas abbi-kassale seaduse põhja ja panni temma kaitstaks würstide seast Mecklenburg-Strelitsi Hertfogi, Georg nimmi.

Abbi-kassa seisab kindral-kunstoriumi üllewatamise al agga Sentraal-komite ehk pea-komite kannab hoolt kõige kassa wallitsuse ja mu toimetamise eest. Sentraal-komitees on üks präsident, 12 komite liget, üks kirjade toimetaja ja üks kassa-hoidja. Kolmas osja liikmid on allati õppetajate hulgast wallitsetud. Komite peawannem ehk präsident peab omma ammetit ni kaua, kui agga wõib ja saab ammeti peale kinnitatud keiserliku ministeriumi polest; muud liikmed sawad kolmeks aastaks wallitsetud ja kindral-kunstoriumi polest kinnitatud. Sentraal-komite on Peterburgi linnas asfet. Selle al seisawad Betfirk-komiteed suremates linnades; need on ka kokkuseatud mitmest liikmest kelle pea ka üks präsident, ja nemmad korjavad andid ühhest ehk mitmest kubbermangust enneste kätte kokku, kellest poolt rahha sentraal-komitele sadawad, agga poolt isse hoiawad, et sellega neid foggudusi, kes nende korjanduse = piriš ellawad, kui tarwis on, liggemalt woiwad aidata. Iggäühhest foggudusest nõutakse wimaks weel, et issekestis Abbi-komite asfutaks, kuhju fogguduse andid kokku tulleswad ja siis Betfirk-komite kätte toimetatakse. Neid foggudusi on meie seas kül weel, kellel abbi-komiteed polle ollemas, waid kus õppetajad üksi omma poolt ussuwendade hädda mele tulletawad ja andid korjavad. Teie, armsad sõbrad, kellel armastus Isfanda ja wendade wastu süddames, wõike osja sest tööst ja heidke abbi-komite liikmeks. Rõmuga wõetakse wastu neid, kes kät tahhawad adra külge panna ja küllap pea asfi isse tunnistab, et sedda ennam tõteggijaid, sedda parremine ka tö Isfanda wina-

mäel jookseb. Abbi-komite on pöid, kus mittu, kes nüüd seisa-
wad töta, wöiwad Isfandat tenida.

Braegu on Abbi-kassa killes 21 Betsirk-komiteed, ja nende
seast 14 surel Wenne-maal agga 7 Gesti-, Mia- ja Kuramaal.
Aastal 1867 olli surel Wenne-maal 110 ja meie kubermangudes
134 abbi-komite läbbi andid korjatud, — peale sedda olli abbi
tulnud mitmest koggudusest, kus weel komiteed ei olle, agga olli
ka neid koggudusi nähha, kes ussu-wendade hädda weel polle
mele tulletanud. Nelli Betsirk-komiteed on armsa Gesti-rahwa
andid wastuwötmas: Tallinna komite, Tallinna - ma komite,
Tartu komite ja Sarema komite. Saremaal on iggaühhes
kibhelfonnas ka isse abbi-komite, Mia - maal peaaegu sesamma
luggu. Tallinna-maal on 47 kibhelfonna seast arru järrel weel
15 kibhelfonda, kus hokemandmine abbi-kassa eest weel kindsama
komite- eht abbi - seltsi põhja peal ei seisa. Isfand isse ärra-
tagu palju süddamid, kes ka selle asja polest mele tulletawad, kui
palju meil Temmaga wölgu on. Teie, kes Isfandat armas-
tate, piddage arru, kuidas siinnib aidata ja kulake sedda asja
omma öppetajate käest järrele. Wenualik armastus ei wata mitte üksi
ennese peale, waid ka emale teiste peale. Kui agga se armastus
meie sees on pöllema südatud, küllap se ajab meid usi abbi-
seltsisi asjutama ja kus neid enne jubba on, neid nõnda ülles-
piddama, et neil ei olle mitte üksi se nimmi, waid ka ellaw abbi-
teggu. Paljas nimmi ei aita küll mitte!

Igga aasta tulleb pea-komite polest weike ramatufene wälja,
kus arru tehakse sest, mis abbi-kassa sanud ja kelle käest; ja
sest, palju sellega ja kellele abbi on antud. Ruleme siis lühhi-
dalt, misfuggust wilja abbi-kassa kannud. Se kord nimmetame
agga liht ja teist, mis isseärranis tähhele pannemise wäärt,
teine kord kui Jummal aitab, ennam.

Abbi-kassa korjandused temma esimesel aastal —
1859 — ollid üllepea 14,534 rubla (ja koppikaid peale, mis
siin arwamata jäwad). Wäljaanti sest kolme kogguduse heats

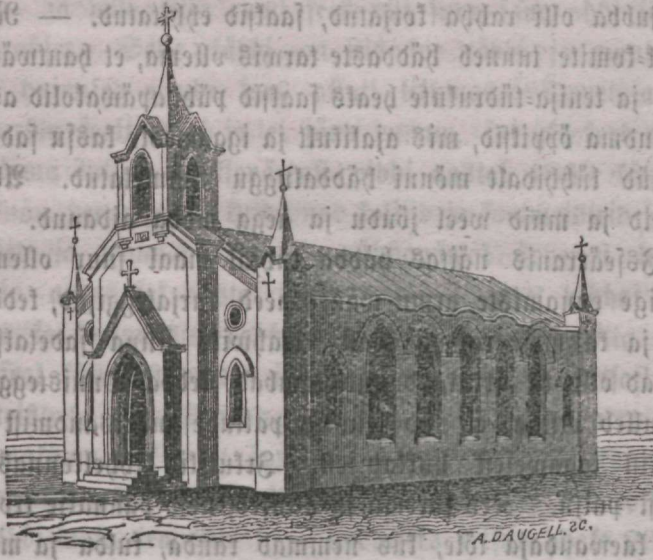
2330 rubla. Esimene koggudus, sellele abbi anti, olli Berdjanski linnas musta merre liggidal, ja se ehhitas ommale sellele abbiga kolimaja. Koggudus ei olle jurem kui 40 perrekonda ja olli omma jõunga enne kirrikut ehhitanud. Kolimaja tarwis ei olnud ennam jõudu. — Mitme teise kogguduse käest ollid weel palwed tulnud, agga need jäid teiseks aastaks. Aasta lõppul olli abbi-kassa käes üllejäänud rahha 12,203 rubla.

Aastal 1860 hakkas abbi-kassa ennam kossuma. Asfi sai ikka kuulsamaks ja iggal pool, nõnda ka meie seas, likusid koggudused. Häddalisi kippus abbi-kassa jure palju, agga Jummal tännatud, armulisi olli ka kauniste nähha. Sissetulli sel aastal, kui sedda mis enne üllejäänud jure arwame, liggi 67 tuhhat rubla, ehk kui sedda üksi arwame, mis sel aastal üllepea korjati, liggi 49 tuhhat rubla. Siinna hulka läksid ka Cestirahwa anded. Neid olli Tallinna-ma komite polest 2267 rbl., Tartu komite polest 4181 rbl. ja Saremaalt 303 rbl.

Nende hulgast, kes sel aastal abbi said, nimmetame kõige esmalt Cesti koggudust Peterburri linnas. Se piddas enne omma Jummalala tenistust kirritud majas. Agga kui se raskets läks, siis peti nõuu, kõlbawat fruntit osta ja selle peale kirrikut ehhitada. Keisri herra polest anti selle tarwis, et ses kogguduses palju wäe tenijaid on, 55 tuhhat rubla, koggudus issekestis korjas 10 tuhhat. Agga se ei pisanud, sest kirrikut jure läks ka maja tarwis, kus koli sünniks piddada ja kus õppetaja, kõster ja koolmeister wõitsid ellada. Abbi-kassa andis siis selle koggudusele ühhe wõlla tassumiseks 2000 rubla. Ehhitus läks eddasi ja selsammal aastal 27^{mal} Nowembril, kui koggudus weel 25 tuhhat rubla, mis ta laenanud, olli ärrakullutanud, olli uus kirrik walmis ja sai pühhitsetud. Ue Jani-kirrikut pilli leiab luggija selle ramatu esimese lehhe peal.

Nõndasammuti sai Peterburri kubbermangus Subanitsi kirrik ueste ehhitatud. Wanna kirrik olli ni laggund, et koggudus wannas kinnis Jummalala tenistust piddama. Koggu-

duse omma rahha, peale 5 tuhhat rubla, kullus ärra, kiriku mürid ülesehitada, siis piddi tö seisma jäma. Abbi-kassa poolt anti siis 3 tuhhat rubla. Selle läbbi läks tö eddasi ja et kül pärrast weel 7 tuhhat rbl. tarwis olli, siis sai ommeti koggudus sedda rahha laenuks mitme omma liikme käest, kellele aega möda jälle tassub. Kirrik sai selsammal aastal pühhitsetud ja mis saggune ta on, näitab pilt wälja.

Subanitski kirrik.

Ka koli puduse pärrast tullid palwed ja kaebdused mitmelt poolt. Tulli ette se luggu, et koggudusi on, kellel 600 ja wahhest 1000 last, kes koli eas, magga polle mitte üht ainust koli ja kui koli olleks, et ei olle kõlbawat koolmeistrit. Abbi-kassa tundis, tarwis ollewa, ka kes asjas aidata ja lubbas, hoolt pidada, et ni pea kui wõimalik saaksid koolmeistrite kolid ja kulla kolid asjatatud. Koggudusi kes waesuse pärrast ei jõna koli ülespidada on Peterburri ja Nowgorodi kubbermangus palju. Kroustati linnas on kaks kiriku koli, agga sure hulga Gesti-

Some-, Vätti-, Rootsi- ja Saksa- lastele ei olle neist küll. — Samburgi koggudusel ei olle kirvikut egga koli, lapsed käivad seal Roma-üsfulistele kolis ja on omma üsfu õppetusest ilma. — Kowno kubbermangus kasvavad lapsed sureb pimmeduses üüles ja waimemate hulgast ostab waeuvalt neljas osa ramatud luggeda. — Tula kihhelkonna järrel on kolm kubbermangu, agga ei olle kuskil koli. Abbi-kassa andis siina 1500 ja pärrast weel 1000 rubla, et Dreli linnas kirrik ja kool, kelle tarwis enne jubba olli rahha korjatud, saaksid ehhitatud. — Ria linna Betsirk-komite tunneb häddaste tarwis ollema, et hantwärgi õppi-poiste ja tenija-tüdrukute heaks saaksid pühhapawakolid asfutatud, kus tundma õppiksid, mis ajalikult ja iggaweste kasu sadab. Siin on nüüd lühhidalt mõnni häddaluggu nimmetatud. Abbi-kassa ou neid ja muud weel jõudu ja aega möda aidanud.

Isseärnanis näitab hädda tühjal maal suur ollema: seal on kõige ennamiste armu wäärt need kurjateggijad, kedda iggalt poolt ja ka meie rahwa seast, trahwiks siina sadetakse. Eks nemmad olle ka ärrakaddunud lambad, kedda Sunisteggija nimmel tulles otsida, et nad leiaksid pattude andeksandmist ja ärrapeastmist iggawesest hukkatusest. Irkutski kihhelkonnas on nisuggust palju. Kes surema sü allused, neid pannakse kronu polest raste kaewandaja tööle, kus nemmad randa, kulda ja mund mis ma põhjast leitakse peawad wäljakaewama ja päwa walget palju nähha ei sa. Teised on, kes lubba sawad, nisugguste kohtadesse, mis meile jubhatatakse, majapiddamist asfutada ja omma kättega ennast toita. Jeniseiski kubbermangus Minujsuski linna liggidal on kolm külla, kus nemmad nüüd kõige ennamiste ellawad, Some rahwas isse küllas, Vätti rahwas isse küllas ja Gesilased nõndasammuti. Geslaste külla nimmi on Werhnaja-Bulanka. Neis küllades ellas aastal 1860 meie ärrakaddunud üsfu-wendi liggi 500. Abbi-kassa aitab neid waimulikust häddas, agga kellel armastust süddames, se püüdku ka nende ajaliku willetsust kergitada, nagu mittu koggudust Ria- ja Tallinna-

maal nende heaks weel isfeärranis andid korjanud ja omma õppetajate ehk komite läbbi ärrasaatnud. Kes siina tullevad, nelle ei anta middagi, münd kui juhhatatakse plats kätte, kus wõiwad ellada. Toidust, maja-tarwidust ja muud, sedda peab iggaüks isse murretsema. Irkutski õppetaja leidis sagedaste majasid, mis 2 ja pool sülda pitkad ja 2 sülda laiad ollid, ja ommeti pidid 16 inimest sees ellama. Mittu ta leidis ma aukudes ellamast, kus kõrgust ennam ei olnud kui sülda, pitkust ja laiust 4 sambu, — ja selle kitsa rumi sees oli sicut saue abhi ja 6 ja 8 hinge asfet. Selle läbbi on siis soe többi ja münd ellumurdjad haigused nende seas allati liikumas. Õppetaja ellab 1800 wersta sealt emal ja ei jõua ennam, kui üks kord aastas neid watama tulla. Sellepärast piddi aastal 1860 kõige esmalt se nõu petud sama, kuid nad kolisid ja koolmeistrid saaksid, kus lapsed ja wannad argi- ja piühapäwal õppetust leiaksid. Abbi-kassa andis sel aastal selle tarwis liggi 2 tuhhat rubla, ja lubbas ka koolmeistri rahha-palga omma holeks wõtta. Agga asfujad seal küllades piddid isse koli-maja palka metsast toma ja koolmeistrile pärrast sedda igga aasta hingede arvu järrel nattuke maksma. Ja et õppetaja omma pitka te käimistega sures kihhelfonnas korda saaks ja sure reisu-kullu sudaks kanda, märas Abbi-kassa temmale igga aastaseks reisurahhaks 200 rbl.

Sesamma hädda tarwitas abbi ka Dmski kihhelfonnas, kus Niskowa küllas jälle hull Gesti-, Pätti-, Some- ja Saksarahwast kurja teu trahwiks ellamas on. Polnud seal kirrikut egga koli, egga ellu-maja õppetaja ja koolmeistri tarwis.

Tobolski kihhelfonnas on surem hull kogguduse liikmid ka trahwi kandjad ja nende seas ka Geslasi. Oh sedda waimuliku willetsust, mis sealt leida on! Kurjad wiisid ja kumbed on wõimust wõtnud; wähhä neid leida, kes weel omma keelt rägiwad, weel wähhäm neid, kes Jummalast ja temma sõnnast middagi teaksid. Nende wanna, puust ehhitatud kirrik olli isna lāngus, seinad lõhtised, kattus katki, et kirrikus emman tule egga wihma warju

ei olnud ja talwifel ajal ei sündinud seal Jummalatenistust piddada. Ei olnud seal õppetajale honet, ja koli = piddamine, illeüldse kõik laste õppetamine olli wõras assti. Abbi = kassa andis 1190 rubla ja selle rahhaga sai nende „Kristuse illes-tõusmise kirrik“ parrandud ja täieste uendatud, nõnda et müüd õige illus wäljanäitab. Kirrikule on ka weikesed orrelad murretsetud.

Kui lühhidalt kõik mele tulletame, mis Abbi = kassa pea-komitee ja allamad komiteed aastal 1860 teinud, siis näeme et 17 kirriku ja 6 koli heaks makseti wälja liggi 14 tuhhat rubla — ja 13 kirriku ja 5 koli tarwis mõisteti 24 tuhhat rubla, mis teisel aastal maksta jäid.

Aasta 1861 tulli kätte ja sel aastalgi teggi armastus meie seas süddamed ja käed lahti. Abbi-kassa korjas sel aastal illepea 40,253 rubla. Ses summas on ka meie anded, sest Tallinna komitee korjas 1897 rubla, Gesti-ma komitee 2063 rubl., Tartu komitee 3629 rubla ja Sarema komitee 406 rubla. — Peale sedda kinkisid mõnned sõbrad Peterburris hõbbe riistu altari sakramendi tarwis ja hõbbe altari lühtrid. Need said abbi = kassa polest waesemate koggudustele sowitud, kellel neist pudu olli.

Sel aastal hakkas abbi = kassa nõutama, et Ewangeliumi-Butteruse ussu õppetajatele Wenne = maal saaks weel abbi = õppe-tajaid kõrwa seada. Mittu kihhelkonda on seal wahhest, kui õppetaja surreb, kana ilma õppetajata; uisuggusel ajal on hea, kui abbi-õppetajaid on, kedda siina wõib jata. Ja kus wägga fured kihhelkonnad, et õppetaja ei suda tihti neisse liinadesse ja külladesse miina, kus kogguduse liikmed ellawad, eks sealgi olle hea kui õppetaja wahhest abbimeest saab, kes lähháb Is-sanda sõnna neile pakkuma, kes kangel ellawad. Sest se on mitme meie ussuwennale juhtunud Wennemaal, et ta 12, mõnni ka 15 aastat polle meie Jummalatenistust nähha egga lauale tulla sanud. Abbi-õppetajaid olleks ka seal tarwis, kus Gesti-, Lätti-, Some-, Rootsi = rahwast ellab, nagu neid wäe-tenistuses

iggalpool leida on; Abbi-õppetaja peaks nende teled ostama, et nad, kangel ommalt maalt, ommeti omma teled Issanda sõnna wõiksid kuulda. — Sedda ja muud mele tulletades, mõistis abbi-kassa pea-komite, et igga aasta 2000 rubla saaks abbi-õppetajate palgaks ja tekdäimise kulluks prugitud.

Ka sel aastal on mittu koli ja kirrikut tunnistuseks, et Issand abbi-kassa tööd õnnistas. Harkowi kubbermangus Summi linnas sai uus kool asfutatud ja selle tarwis 3700 rubla kullutatud. — Kasani koggudus, kus 80 last, pallus abbi koli tarwis. Seal on enne koli olnud, agga jälle kustunud, sest et koolmeistril ei olnud kindlat palka egga kolil õiget paika. Sealsammas olli ka kirrik wägga wanna ja weite. Sellepärast olli koggudus nõuiks wõtnud, wanna kirrikut suremaks tehha ja uendada. Selle tarwis olli neil ommal peale 5 tuhhat rubla, nad korjasid weel issekestis 2 tuhhat ja abbi-kassa andis 2 tuhhat, mista kirrik ja koli-maja walmis saiwad. Kasani kirrik on luggijal jälle siin nähha.

Kasani õppetaja holeks on ka need Gestlased jänud, kes Samarast läksid õnne otsima. Neid olli aastal 1861 seal 29 hinge,

agga et nemmad õppetajast 170 wersta emal ellawad, saab ta neid arwaste kül näha. Neile lähhäb palju abbi tarwis ja palju palwid, et nende hinged ei tagganeks Isfandast. Kamsko-Isjewski koggudus on ilma kirrikuta. Abbi-kassa maksab kogguduse õppetajale 100 rubla aastas, et ta omma kogguduse liikmid, kes laiali ellawad, ennam kui enne wõib watama miina. Rõster ja koolmeister seal on Johannes Hirtentren meie maalt. Temma palk olli ni wähhäne, et ta ei wõinud ellada, sellepärast abbi-kassa lubbas temma palga jure 150 rubla aasta kohta jure panna. Ta lähhäb igga aasta mõnneks kuuks ta Wjatta linna, ja kolitab sel ajal wähhä nende ussu-wendade lapsi, kes seal ellawad ilma kolita. —

Dmski ja Niskowa õppetajale, kellel ellamisega kitsas käe olli ja kes ommeti palju tekäimisega kullutab, lubbas abbi-kassa 300 rubla aasta peale palga lisaks anda, — nõndafammuti kolme koolmeistrile Niskowa küllas iggaühhele 100 rubla. Need kolitawad seal Gesti-, Pätti- ja Some-rahwa trahwi alluste lapsi, kedda seal küllas ka suur hulk on. Koolmeistrite palk ei olnud enne ennam kui 33 rubla ja sellepärast olli ka kõik koi asfi seal rippafil. Kool on põld, seme on ramatute sees. Niskowal olli wägga ramatutest pudu. Abbi-kassa satis sellepärast sel aastal neile hulga ramatuid, kirriku-, koi- ja koddu-tarwiduseks. Et Niskowal ülleüldse ellamine ja ollemine wägga waene, siis on lubba pallatud, et kõik külla teise kohta wõiks ellama miina. Podawad jubba teisel aastal Niskowalt ärrasama, ja küllap same sest mõnni leht eddasi ka kuulda.

Wladimiri kubbermang olli enne Tweri kihhelkonna järrel. Seal on palju meie ussu-wendi isseärranis wabrikute peal tö-rahwaks. Arwaste said nemmad Jummalä sönnä kuulda, sellepärast hakkasid ennestele isse õppetajat iggatsema ja korjasid kirriku tarwis issekestis 2900 rubla. Abbi-kassa andis neile nende palwe peale weel 2000 rubla ja nüüd sai kirrik ehhitatud ja õppetaja ameti peale seatud. Kogguduse armastus

andis weel mis waja olli ja sedda surem on nüüd nende rööm, kui igga pühhapäwal ues kirrikus Jummalat woiwad kita ja tänuada. Kui nüüd weel ennesta liggemale tullesse, siis tahhame Jamburgi koggudust weel mele tulletada, kelle waewast luggu enne (wata aasta 1860) nimmetasime. Ka Jamburgi koggudus on ühhe aastaga hea samm eddasi astunud. Ennesta seas nad hakkasid andid korjama ja saiwad ka sure Keisri herra käest head abbi, nõnda et 2700 rubla kokku tuli. Selle rahhaga ostid maja, mis kirrikus ja koliks ümberehitati. Neil olli ostes weel 1300 rubla pudu, sedda andis abbi-kassa ja se lubbas ka koolmeistri palgaks mõnnets aastaks 200 rubla anda; nõnda wõis koli piddamine kohhe hakkata.

Tsarsto-selo koggudus Peterburri liggidal sai ka sel aastal abbi. Wanna kirrik olli sisse langemas, sellepärast hakkas koggudus uut ehitama, agga enne kui walmis sai olli kõik nende warra, mis nemmad selle tarwis rohkest annud, ärralöppend. Abbi-kassa andis siis neile 3000 rubla, mis nad 20 aastaga lubbawad taggasi maksta.

Nõnda sai uus kirrik walmis: pealmises korras on Jummalala tenistuse kooda, allumises ellu toad õppetajale ja muunde kirriku teendritele. Ehitus on aunsaste tehtud, kuidas Jummalala koda kord ja kohhus on.

Ei meie wõi kõik, mis abbi-kassa aastal 1861 teinud üks hawal nimmetada, lühhidalt tulles wimaks agga öölda, et 10 kirrikut ja 15 koli on abbi sanud, et mitme koggudusele on hult ramatuid sadetud ja kuidas tarwis olli ja jõnd andis, iggal pool ussu-wendi aidatud, nõnda et üllepea sel aastal 32,765 rubla ärrakullus.

Aastal 1862 on abbi-kassa üllepea sissewõtnud 31,260 rubla. Selle hulgas on Tallinna komite polest 1149 rubla, Gestima komite polest 1055 rubla, Tartu komite polest 3109 rubla ja Saremaalt 446 rubla. — Endise aasta wastu on üllepea liggi 9 tuhhat rubla wähhäm sissetulnud ja se asfi

panneb meid mõnda mõtlema. Wähhä andid, siis on ka kassinaaste andjaid olnud! Ja teise pole arvata: vähhä andid, siis on ka abbi-kassjal vähhä jõudu aidata. Meid olli vähhä, kes nõnda wendade peale armu heitsid, kui Koddawere kihhelfond (peale 105 rubla) ehk Kannapä kihh. (161 rubla) ehk Katiwere kihh. (peale 128 rubla). Koddawere kihhikonnast teame nüüd, et seal jubba aastal 1860 nõuiks wõeti, et iggaüks kes armulauale tulles, igga kord 1 kop. abbi-kassa heats lubbas Issandale ohwerdada. Sestap nende rohke anne. Eks se panne meid ka mõnda mõtlema!

Ka sel aastal kingiti abbi-kassale tarwilisi kirriku riistu, mis waeste foggudustele jaggati. Ühhed Jummalale armu riistad anti selle abbi-õppetaja kätte, kes Peterburri komite krundis käib neid õppetamas, kellel ommal kirrikut egga õppetajat ei olle. Kolmed armu laua riistad walmistati wannast kullast ja hõbbedast, mis tännini tühjaks ehteks olli olnud innuimeste silma ees, agga nüüd abbi-kassale kingiti, et Issanda auuks pididi jama. Kaks hõbbedaga kaetud lühtrid ja 2 altari pilti anti Odesja liina komiteele wäljajaggada. Kaks altari pilti anti Cesti-rahwa foggudusele Siwljanka küllas Samara maal ja kaks Werhnaja-Bulanka foggudusele Tobolski kihhelfonnas Sibberi maal, kus Cesti-rahwa trahwi kandjad ellawad. Peale sedda said tuhanded ramatud waeste foggudustele kingitud, nende seas ennamiste laulu-ramatud, Testamendid, Piibli-luggude ramatud ja täied Piiblid.

Aastal 1862, kellest nüüd nattuke juttustame, tullid jälle foggudused liggidalt ja kaugelt omma häddaga abbi-kassa tibade alla, julged selle peale, et armastus ei wõi egga tahha muud, kui armu heita.

Wägga kaugelt Wenne rigi lõuna poolt rajadest, Kawkasia maalt tullid Aleksandersdorfi foggudus, Siwlisli liina liggidalt. Neil olli kirrik ja koli-maja ammu kitsaks jänud, agga jõud olli ka kassin, unt ehhitust kätte wõtta. Aastal 1826 olli nende

heaks rahha korjatud, neid fogguduse liikmid lahti osta, tedda Kurdi rahwas, kes ümberkaudu ellab, rõwimise wiisil olli ärrawinud. Kui need wangi põlwest olliid lunnastatud jäi 300 rbl. järrel. Pärrašt sedda olli aastal 1840 üks poisimees surma woid peal kirriku ehituse tarwis 300 rubla annud. Fogguduse anded ja intressid tullid siina jure, nõnda et aastal 1861 olli 1000 rubla. Siina jure korjati weel 300 rubla, agga siis olli hea nõu otjas. Wata hädä sees tulli nüüd abbi, kust tegi ei teadnud arwata. Üks Armenia kaupmees, Babanášow nimmi, tulli sel ajal Siwlišši linna õppetaja jure ja pallus teada, kas kustil kirriku ehitust tarwis ja abbi waja olleks, temmal olla se nõu aidata. Kui tedda Aleksandersborši fogguduse jure juhhatati, siis andis ta rohhe 500 rubla ja tõutas, ka mitme ehitus framiga sedda suurt tööd eddasi aidata. Pea pärrašt sedda kinkis weel Kawkasia-ma üllem wallitsus 500 rbl. Foggudus hakkas nüüd kiwii müridega kirritut ehitama, ja piddas Mai kuus 1862 selle sees esimest Jumjala tenistust. Agga foggudus olli, kui rahha otša sai, piddand 1500 rubla laenama ja se wõlg olli temma peal kui raske koorm. Siis pallusid nad abbi-kassa käest, et se wõlla tasfuts. Se sündis ja nõnda sai uns kirrit täieste nende ommaks ja on nüüd märgiks, et Jumjala käes on rohhe nõu.

Siwlianka küllas Samara maal ellawad mõnned Cestirahwa perred. Wahhete wahhel tulleb kaugelt üks õppetaja, kes Cesti keelt oskab, neid watama. Agga neil polnud paika, kus pühhapäiwit koftu tulla. Nüüd olli emal ihhes küllas, kus wannaste saksa tallurahwas asjunud, wanna pu kirrik 230 rubla eest miia. Neil olli himmu kül osta, sest kōit ehitamised seal on kallid, ja palka ei olle muidu kui mitme saa wersta peält leida, kus wast meša kaswab. Agga meie wendadel Siwlianka küllas ei olnud seddagi rahha, et olleksid wõinud wanna kirriku osta. Nad pallusid siis, et abbi-kassa aitaks. Se kinkis

neile 230 rubla ostetawa firriku hinnaks ja andis weel 400 rbl., mista firriku ueste illesehitada. Sedda wimisti andi nad wõtsid selle lubbamisega et wähhä hawal kui jõud parremaks lähhäb, taggasi maksawad, nõnda et siis sesamma rahha jälle teistele wõiks hädda kustutefeks olla.

Tobolfski kogguduses otsiti ammu koolmeistrit. Öppetaja olli tük aega püüdnud isse lapsi õppetada, agga ei sanud sets palju aega, sest et ühtepuhku tekäimised sures kihhelkonnas ette tullid. Ta leidis wimaks õppind koolmeistri, kes kül kurja tö pärrasti siina olli sadetud agga nüüd näitäs, nagu olleks meelt par-randanud. Ta pallus nüüd illemate käest lubba, sedda meest koli ammeti peale panna ja lubba anti; pallus siis abbi = kassa poolt temmale koolmeistri palka. Abbi-kassa andis selle tarwis esimesel aastal katseks 75 rbl. ja lubbas sedda ka pärrast anda. Nõnda hakkas kool. Agga se mehhi ei tahtnud lastega waewa nähha. Kui näggi, et sedda temma käest pärriti, teggi ennast pea kolist lahti ja läks sealt liinast ärra. Selle aasta and, 75 rbl., prugiti siis abbi = kassa loaga selle tarwis, koli = maja kohhendada.

Se aasta olli meie ussu koggudustel Wenne-maal wägga raske. Kus rohutirtsud wilja ja rohtu ärra ei sõnud, seal ollid muud äppardused rängaks nuhtlufeks. Mitmes kohhas ei olnud leikust odata ja pididi rahwas wanna warrandusega ennast ellatama. Tojuste töwwed tappid hulga lome ja kui wilja teggemise aeg kätte tulli, ei olnud mitmel ei semet egga sarwilist, kes olleks adra weddanud. Tööd egga seddasuggust muud tenistust ei olnud leida, wõit kauplemine ja asja wahhel-damine olli seisma jänud. Koggudused, kes muidu teistele an-nud, hakkasid isse abbi tarwitama.

Selle läbbi se tulli, et abbi = kassa kätte enam pallumisi sadeti, kui enne. Kõiki ei olnud jõudu aidata, agga 38 koggu-dust saiwad ommeti aastal 1862 abbi, nende seas 20 firrikute ja 18 kolide tarwis. Ühhe firriku, mis sel aastal ehhitati,

nimmetaame siin weel, se on Rossiani kirrik Preissi = ma raja poola. Kronu polest olli selle kogudusele endine munga-klooster fingitud, selle ehhitasid ümber, et illusaks kirrikuks sai. Koggu- dus isse olli selle tarwis korjanuda 2200 rubla, abbi-kassa po- lest olli endisel aastal jubba 800 rbl. lubbatud. Siin on dug

Rossiani Koguduse kirrik, aastas aastal 1862 üllepea ussu-wendade heaks wäljaannud, teeb 32,316 rubla. Se on siis 1000 rbl. ennam, kui sel aastal sissetullinud. Enne müllajänud rahha pididi anku täitma. Abbi = kassa peab teggema, nagu tark perremees, kes mitte wiimse inwa salwest wälja ei pühhi, waid kui wõimalik on, middagi hoiab taggawarraks tullewa peale. Juhtub siis, et ennam tulleb wäljaanda, kui sissetulleb, noh ta wõib siis weel anda. Alga abbi-kassa on ka mitme kirrifu ja koli üllespidda- mist jädawaks ennese peale wõtnud, kus näab, et need ilma abbita kustuwad. Et ta nüüd truwiiste allati wõiks tõeks tehha,

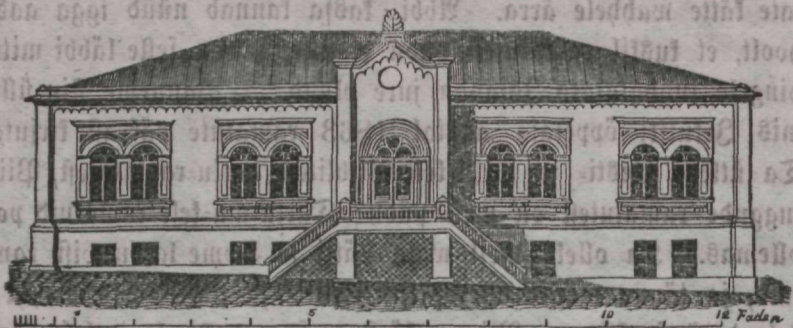
mis ta tõotanud, siis peab ta selle tarwis ka rahha hoidma. Muidu ta jääb üksi igga aastaste annete peale lootma, ja jäwad need kord kasinaks, mis siis niisuggusel aastal nendega tehha, kes abbi otawad ja aastlast aastani sawad? Ja neid koggudusi on palju. Wenne-maal ja ka siin meie seas.

Aastal 1863 korjas abbi-kasja üllepea 40 tuhhat rbl. Ewangeliumi = Putteruse usju kogguduste heaks. Sõbbe altari sakramendi riistu ja muud kirriku tarwidust olli ni palju kinitud, et nelja koggudusele neid sai jaggatud. Pühha kirja ja koli-õppetuse ramatuid sai 3502 tükki ärraantud, nende seas hulk Gesti-kele ramatuid, mis Gesti-ma ja Tartu komite polest ollid fowitud. Kui abbi-kasja ka muud ei teeks, kui jaggaks ramatuid, — segi olleks isseennesest hea töö täis õnnistust. Saggedaste on ramatud ennam kui rahha-abbi, nagu Jummala sõnna furem on kui kättega tehtud kirrit, ja koli-õppetus illem kui koli-maja. Kõl teame: Jummala sõnna tarwitab kulutamist pühhas kojas ja koli-õppetus ei lähhä eddasi ilma koli-honeta. Agga sõnna jääb ommeti furemaks kui hone. Kui nüüd mele tulletame, et tuhanded, kes meiega üht usku, ellawad ütsikult siin ja seal, noh siis wõime jo pühha kirjade läbbi aidata, et nende ommad majad Jummalale pühhitsetud sawad templiks, kus temma sõnna ja temma Waim ellab. Meie seas polle ramatufest egga õppetufest pudu, sellepärast ei panne mittu tähele, et iggüks Pühha Kirja ramat on kallis warra. Wiinad ja ramatu poed polle meilt kangel, ja iggüks saab weel liggemalt, omma kirriku juurest, tarwilisi ramatuid osta ja saab neid oddawa hinnaga; saab mittu ka muidu. Agga nõnda ei olle Wenne-maal usjuwendadel selle polest mitte luggu. Tuhhandete werstade pealt ei olle omma kele Jummala sõnna wahhest leida, egga ka laulu-ramatut, katekismust ja muud hinge toidust. Sellepärast on mittu silmawega ramatuid iggatsenud; agga ei leidnud keddagi, kes neid murretsaks. Ja kui weel ühhel ehk teisel wähhä sedda ramatut olli, siis se ommeti kullus pea ni mitme luggi-

jate kätte wahhele ärra. Abbi-kassa kannab nüüd igga aasta hoolt, et kuskil ramatuteft pudu ei olle, ja on selle läbbi mitme hingele juhhatajaks Issanda jure olnud. — Panneme siin ülles, mis Jrkutski õppetaja aastal 1863 ramatute pärrast kirjutab. Ta ütleb: Gesti- ja Vätti-kele Piiblistest, laulu-ramatuteft, Piibli luggude ramatuteft on meil pudu; Tartu-ma-kele ramatuid polle ollemas. Ka olleks meil waja Vätti ja Some laulu-wiski ramatuid, ja tänno wäärt olleks, kui Gesti- ja Vätti-postimehhi ja kalendrift saaksime. Minnu käest on saggedaste ka jutluse ramatuid pallutud. Oh et meie wennad koddumail sedda meie suurt hädda tahhaksid mele tulletada!

Nende hulgast, sedda abbi-kassa sel aastal aidanud, sagu siin jälle mõnned nimmetatud. Kasani koggudus olli enne 2 tuhhat rubla samud kirriku ehhitusets, nisamma palju olli neil ommal. Agga rahha sai enne otša, kui tö. Sellepärrast andis abbi-kassa nüüd weel tuhhat rubla ja kirrik sai walmis. Ka Permi koggudus sai ue kirriku, kelle tarwis 1500 rbl. anti. — Kijewi linna koggudus ehhitas ommale mödaläinud ajal ue kirriku ja murretses ned orrelad. Kogguduse kullu olli suur. Siiski korjasid nemmad weel 7 tuhhat rbl. ja hakkasid sellega uut koli-maja ehhitama. Neil läks uisuggust koli tarwis, kus lapsed mitte ühti esimest wald ka täiemat õppetust wõtsid sada ja eest otšast hakkates nelli klassi ehk õppetus-järke läbbikäia. Sels läks kaunis suurt maja tarwis, agga sedda nad ei suda- nud omma rahhaga ennam walmis sada. Abbi-kassa andis neile nende palwe peale 1 tuhhat rbl. mis neile jääb ja teist tuhhat, mis wie aastaga peawad taggasi maksma. Nüüd käib seal koli-õppetus röömfaste eddasi ja kangeliki sadawad wanne- mad omma lapsi siina. Kui koli hakkati, olli kohhe peale 50 last õppetuse al ja esimese aasta löppul jubba 70. Õppetamas on neid 8 koolmeistrit. — Sel koggudusel polle suremat warra, agga ta on rikkas armastuseft, sellepärrast on ta ni suri asju ja peaaegu ühna omma jõuga teinud ja püüb siiski weel miid koggudusi aidata.

Riihi koolguduse kooli-maja.

Siin tahhame kohhe weel ühhesti surest kolist rätida, mis abbi-
 kassa hoieladmise läbbi sel aastal korra peale sai. Se on
 koolmeistrite kool Ingrid - ma Some koolguduste heats. Some-
 rahwas Ingrid - maal ollid tännini üsna ilma kooli - õppetufeta.
 Süüd kannab selle jures mittu korda nende omma holetus, agga
 saggedaste ja ennamiste ka suur waesus. Pealegi peab seal
 tallurahwas üksi omma poolt kõik, mis kirriku ja kooli asjusse
 pudub, üllespidama. Meil on teine luggu, sest olgu kirriku
 ehhitust ehk kirriku ammeti - piddajate palka maksta, mõisad
 kannawad sedda ka. Ja kui palju mõisa wannemad meil kolide
 eest teinud, teab igga mees. Ja koolmeistrite kolid, nagu Gesti-
 maal Kudal, Ria-maal Walga liinas ja majal mitmes kihhel-
 konnas, — egga tallurahwas nende eest polle kullu egga waewa
 näinud, waid mõisa wannemate armastus kannab nende eest
 hoolt. Some koolgudused Ingrid-maal ei tunne sedda head. Mis
 nad omma jõuuga ei suda teha, se jääb teggemata. Sest se
 tulli, et neil tännini kolisid ei olnud, ja nende 10 tuhhat kooli-
 ealist last muud õppetust ei sanud, kui agga sedda, mis wanne-
 matest koddu õppisid. Seitsekümmend aastat teed olli üks kool
 Kolpana küllas asjutatud, agga segi olli waewane. Meie päi-
 wil hakkasid nüüd koolgudused seal tundma, et kolisid tarwis
 lähhäs, siis asjutati weel teine kool Keltosse küllas ja mõnnes
 kohhas seati pühhapäwa-kolisid, kus lapsed pärrast lõunat koos

käisid. Se olli nüüd kõigist kõik, mis nad jõudsid teha, agga et se palju rohkem ei olle kui ühtegi, võime isse arvata; sest Tallinna-maal on praegu 393 koli ja veel on neist yudu; mis siis seal rätida, kus ei ollegi kümme koli kümne tuhhande laste tarwis. Some koggudused ja nende õppetajad piddasid aastate wisi arru, mis nõuu kätte wõtta ja ka abbi-kassa omma poolt piddas sedda asja mees. Agga ikka olli tunda, et se kõige suurem hädda olli, et seal neid mehhi polnud leida, kes moistuse ja süddame polest ollesid koolmeistriks kolwanud. Esimene murre piddi siis ollema, koolmeistrid wäljaõppetada ja siis wast kolisid seada. Abbi-kassa toimetas nüüd jubba aastal 1860 et 5 noort meest Peterburri Some kiriku-koli said pandud, ja tassus kõik kullu. Agga se olli wähhäne abbi. Ingridi-ma Some koggudestele läks tarwis koolmeistrite koli nende ennest sees. Aastal 1862 wõeti nõuiks, sedda koli Kolpana küllasse asjutada ja abbi-kassa lubbas koli-maja tarwis 5500 rubla, ja kui kool piddi hakkama, igga aasta 2 tuhhat rbl., miska kolitajad ja koliskäijad saaksid üllespetud. Sure Keisri herra poolt anti veel koli jauks 6 tinu maad. Aastal 1863 hakkas koli õppetus peale ja on lota, et mis siin külwatasse, kõige Ingridi-ma kogguduste kassuks palju wilja peaks kandma. Kes siinna koli tulleswad, peawad wannuse polest 15 ja 20 aasta wahhel ollema, kõik mis tarwis lähhäb, sawad sealt, muud kui rie jääb nende omma murrestjeda. Kui nad 3 aastat kolis käinud ja hõlega õppinud, siis sawad lubba koolmeistriks ja köstriks hakkata. Seadus on sesamma, kui Ruda kolis Eesti-maal. Abbi-kassa läbbi saab se kool nüüd Ingridi-maal üllespetud. Issand on sedda tööd õnnistanud ja sellepärrast peame neile, kelle annee läbbi ka sedda sünnib teha, jälle apostiliga kinnitama (1. Kor. 15, 58.): Armsad wennad, sage ikka täiemaks Issanda tö sees, et teie teate, et teie tö Issanda sees ei olle mitte tühhine! — Kolpana koli õppetus kannab nüüd jo mitmes külla kolis omma wilja ja saab ommal ajal kassu saatma mitme tuhhande lastele.

Ingridi-ma sai selsammal aastal weel teist nähtawat tunnis-
tust ussu-wendade armastusest. Gdohwi linna foggudus olli ilma
firrikuta, Jummalat tenistust piddasid, kui Narwa linnast wahhest
õppetaja siina tulli, siin ja seal, kus kellelgi suremat tubba olli.
Agga nende südda wallutas, et Issandal nende seas kodda ei
olnud. Siis tulli neile ka immeline abbi. Üks suurt suggu
wenne prõua wöttis kätte neid aidata. Ta teggi omma sõbrade
seas lofimist ja korjas selle läbbi peale tuhhat rubla. Nüüd
hakkas foggudus ehhitus-puud ja muud tarwidust ostma ja pididi
tõle hakkama, agga Mai kuus aastal 1863 põlles pool linna
ärä ja mittu fogguduse liget jäi ilma peawarjuta. Siiski jäi
nende lotus seisma ja paar päwa pärast tullekahju hakkati Jum-
malat appi hildes, firrikut allust pannema. Abbi-kassa andis
selle tarwis 1 tuhhat rubla ja pärast weel 900 rubla selle
nõuuga et saaks ka koli ehhitatud. Nagu foggudus nõnda on
ka kirrik weikene, mis pildist isse näete.

Gdohwi linna kirrik.

Kui wimats abbi-kassa tööd aastal 1863 kottuarwame, siis
näeme, et sealt 47 tuhhat rbl. wäljaanti ja sellega 84 foggudust
aidati. Issfeennesest on se abbi jo suur agga ommeti on se weel
wähhä, sest palju on weel, kellel abbi tarwis lähhäts agga pea-
wad ilma jama. Sedda näeme ka eddespidi weel, sest

Aastal 1864 näitab kohhe abbi-kassa arvu-andmise kirri wälja, et 11 koggudusi jäiwad aitamata et kül omma hädda luggu kaebasid, ja peale sedda weel hulk koggudusi, kelle mitmesuggune pudus ilma nende palweta teada olli. Abbi-kassa korjandus olli sel aastal üllepea liggi 32 tuhhat rubla; se on endise aasta wastu 8 tuhhat wähhäm sissetullemist. — Wied hõbbe Jummal armu riistad ollid ka kingitud ja said ärrajaggatud. Ramatuid toimetas abbi-kassa kaugemate kogguduste kätte peale 3 tuhhat tükki, nende seas hulk Cesti kele ramatuid mis Cesti-ma- ja Tartu-komite murretšenud.

Needsammad komiteed, ni kui Tallinna ja Riia komite, püüdsid allati kõlbawaid koolmeistrid leida, ehk nori mehhi, kes selle ammeti peale tahtsid hakkata, seks wälja õppetada. Sest ussu-wendadel Wenne-rigis, nagu enne sest räkifime, on wägga koolmeistritest pudu. Kül andis abbi-kassa teada, et Cesti kogguduse õppetaja Paaland Peterburris kohhad neile kätte juhhatas, kes meie ussu koggudustes Wenne-maal koolmeistrits tahhawad hakkata, agga wähhä olli, kes sealt tullid kohta otsima. Abbi-kassa andis siis omma kulluga nori mehhi õppetuse alla. Tallinnas Baueri kolis tulewestki tagga õppis jubba aastal 1861 Gottfried Krebsbach ja läks siis Tsernigowi kubbermangu Belowessi küllasse koolmeistrits. Sealtfamast läks wälja W. Timmermann, kes Sibberia maal Jeniseifski kubbermangus Werhnaja-Bulanka küllas Cesti-rahwa trahwi-alluste seas nüüd lapsi õpetab ja pühhapäiwil neile jutlust loeb. Nende kolitamise ja tereis tulli abbi-kassale liggi 500 rbl. maksma, mis Tallinna komite selle tarwis andis. Pärast sedda õppis Baueri kolis Friedrich Kasper ja läks pärast wälja Jamburgi liina koolmeistrits. Woldemar Hirschfeld ja mittu muid on sealt weel pärast sedda wäljasadetud. Abbi-kassa maksas nende kolitamise eest, sedda möda, kui palju õppimas on 100—300 rbl. aastas, ja kes koki kohha Wenne-maal sanud, sellele winaab weel pri reisu. Sowida on, et nored mehhed sellele Jummal terrast arvu pähhä ja ärrast

meelt süddamesse annud, rohke mine kuu siit sadit tullesid abbi-
kasja nõutamise läbbi kolu-aimmetis Isfandat ja wendi temma
Suur ajalik kasju ei wõta neid kül mitte, agga selle peale wõ-
wad kotsa, et nad omma äggapawast tarwidust peawad sama ja
et nende töö ja waew selle meles seisab, kes ommad truid sullased
mahha ei jätta.

Tallinnas on weike Pätti koggudus, ennamiiste kronu-mehhed.
Siinas on firrituid ja Summala sõnna kulutust kül, agga neil
polle sest kasju, sest neil on teine feel. Abbi-kasja nõutas, et
nad igga pühhapawal Summala sõnna kuulda sawad ja seadis
neile laulumehhe, kelle holeks sedda anti. Se mees saab kül
kronu polest palta, agga ni wähhä, et ta omma aimmetit sellega
ei wõinud ülespidada. Abbi-kasja märas temmale weel 25
rbl. aastas palga lisaks. Peale sedda kannab nende rest
Olewiste firritu wannem õppetaja murret, peab neile wahhete
wahhel jutlust ja wõttab neid armu lauale.

Arusad luggijad, kes Tallinnas ellawad, tunnewad kõik
waeste kolu, mitmel on lapsed seal õppimas, ja polle wannematel
kolu-rahha pärrast murret, sawad kui waesed on, sedda kingitud.
Se kool, ni hästi poislaste kui tütarlaste jaoks, petakse ülles
aiwa armuandide läbbi. Agga igga aasta ei tulle neid ni palju
koffu, kui tarwis on honete kohendamiseks ja koolmeistrite pal-
gaks. Ennamiiste pudub rahha ärva. Sellepärrast hüti sealgi
abbi-kasja appi. Se maksab nüüd waeste-kolu heaks igga aasta
100 rbl. ja kool, mis 40 aastat lüüna waesema rahwale sureks
kasjaks olnud, wõib ühtepuhku weel waestele ommad ukked lahti
teha ja poolteist sedda lapsi kolutada, kes muudu waesuse pärrast
ilma õppetusest jääb.

Kuuda abbi-kasja seltsammal ajal Tallinnas kats uut ma-
firritut aitas ehhitada, sest rägime pärrast ja põrame müüd sõb-
rade silmad Säwema pole. Sealgi on abbi-kasja palju teituid
ja ei tahtnud abbi kelata, sest et koggudused weikesed ja waesed,
ja püawad omma poolt teha, palju nende jõud annab. Siin

olgu meile ennestele märgiks nimmetatud, et Saremaal aastal aastalt ikka enam andid abbi-kassa heaks kokku tullevad. Majalt näeme saggedaste, et anded vähänewad ja wiisi ka armastus südametes jähtub. Wennad, kellel enam jõudu on kui neil, oh jõudkem nende ette armastuse hea teggudega!

Ansikulilla kirrik Saremaal olli üsna laggund ja pealegi wägga weike, sest temma pitkusi ei olnud enam, kui 7 sülda. Koggudus ehhitas sellepärast kirriku uueste ja teggi suremaks; agga tö jäi polese, torn ilma otsata. Neil polnud jõudu, et Neil olli ommal 2037 rubla; mõisa wannemate käest ümberkandu said kingitud 85 rbl. Sellega hakkasid peale ja teggid hea tükki tööd, agga rahha sai otsa. Siis palusid et abbi-kassa jälle jallale aitaks. See ei wõinud enam anda kui 252 rubla. Sellega ehhitati eddasi; agga mitte kaua, siis olli se ka otsas. Koggudus laenas siis weel 250 rbl. ja kui need ärralõppesid, piddi tö seisma jäma. Agga kirrik olli nüüd seestpidi waluwis, et koggudusel sündis sees käia. Sellepärast ka polikast tornist ei hoitud. Kirrik sai aastal 1864 pühhitsetud ja olli pühhitsemise päwal ommeti diete ja lehtokste ehtes temma kui pruut kes altari ette astub. Ansikulilla õppetaja lonnselle päwa jutlust lastnud trükkida; kes sedda weikest ramatut tahhab osta, se wõttab ossa kogguduse rõnu päwast ja annab ostes abbi, et kirriku ehhitus saab lõppetatud. — Kirrik on nüüd müridest 5 jalga kõrgem ja altari otsast 10 sülda pitkem kui enne; pingid ja pörrand wed. — Abbi-kassa andis teisel aastal nii palju, et üllewal nimmetatud wõlg sai tassitud; ja pärast sedda andis weel 220 rbl. torni ehhitamiseks, agga arwu järrel tulleb se 600 rubla maksma. Kodame, et se, kes kirriku andis, annab ka torni. — Seine kirrik Saremaal mis abbi-kassa annete maal uueste ehhitati, on Mustjalla kirrik. Wanna kirrik ei kõlwanud enam kuhugi, agga ne tarwis ep olnud jõudu. Koggudus korjas isse rahha, agga se olli sure tö kohta wähhä; se kaswis kül suremaks se läbbi, et sure Keisri herra arni selle tarwis 1000 rbl.

kinkis, Sarema mõisnikud weel omma poolt aitasid ja ille Wenne-rigi Ewangeliumi-Lutteruse ussu foggudustes iggalpool selle tarwis andid korjati; agga siiski pudus weel rahha ärra. Abbi-kassa pididi wimaks häddast aitama ja andis 1400 rubla. Nõnda on siis Mustjalla uus kirrik foggudusele tunnistuseks, et kes Jõsanda peale lodab, ei pea häbbisse jama.

Septembri kuus aastal 1864 sai ka uus Zamma kirrik Saremaal pühhitsetud. Foggudus ja temma sõbrad murretsefid selle tarwis 3380 rbl. ja selle jure laenati weel peale 600 rbl. Se rahha kullus kirriku ehhitamise jure kõik ärra, agga tö sai ka anfasste tehtud. Kirrik on seest kind la kiwvi wõlwega tehtud ja mõllema külle peal on korid, nõnda et rahwast kaunis rohkeste sisse mahhub. — Waese foggudusele teggi wõlg, mis kirriku peal seisib, palju murret; agga nende murre sai tühjaks, sest abbi-kassa toimetab neile Riia- ja Kura-ma komitede polest 525 rbl., nõnda et wähhäne wõlg, mis weel illejäi, ennam waewa ei wõinud teha.

Olleme siin ennamiste foggudustest rätinud, mis meie omma jiggidal on. Abbi-kassa holecandmine ullatas ka emale ja aitas ka palju foggudusi Wenne-maal. Neu-Lustdorsi foggudus musla merre pool sai 500 rbl. ja ehhitas uut honet, kus kirrik ja kool sees on. Gnadentali foggudus sai 100 rbl. kirriku ehhituseks. Wolhinia kubbermangus sai endise õppetaja kõrwa abbi-õppetaja abbi-kassa kulluga ammeti peale seatud. Kowno kubbermangus ehhitas Birseni foggudus ued kirriku toad; foggudus toimetab peaeagu kõik omma jõunga, muud kui 300 rbl., mis ärrapudusid, sai abbi-kassa käest. Teine foggudus sealsammas tarwitas ja sai 600 rubla. Wladimiri noor foggudus, kessel muidugi kirriku illespidamisega tülli kül on, sest et se 1200 rubla aastas maksab, ja omma koli eest isse 300 rubla aastas wäljaannab, sai koli tarwis, kus kullu agga ka õppijate hulk allati kaswab, abbi-kassa poolt 300 rubla jädawaks igga-aastaseks abbits. Dreli weike foggudus, kessel tännini omma õppetajat ei olnud, sai 200

rubla igga-aastafeks andeks, et ommale isse õppetajat wõiks murretseda. Gnadenfluri koggudus sai 1000 rubla ja ehitas ue kiriku- ja koli-maja. Cesti koggudus Livoljanka küllas sai 700 rubla kiriku ehitufeks ja pallus, et ta eddespiddi weel saats aidatud, sest et omma jõuuga kiriku ja koli eest suremat ei wõi teha. Weikese Lätti-koggudusele Pihtwa linnas sai laulu-mehhe eht koolmeistri palgaks 50 rubla antud, ja sesamma abbi nelja aasta tarwis lubbatud. Palju koggudusi olleks siin weel nimmetada ja palju andid, mis nad sanud. Igga meie lõppetame selle aasta sõnnumid ja panneme agga weel ülles mis abbi-kassja, kõik kokku arwates, aastal 1864 teinud:

Jälle olli wäljaandmine surem kui sissetullemine, sest wäljaantud on sanud meie ussu kogguduste heaks peale 33 tuhhat rubla. Sest rahhast said ossa 81 koggudust, nende seas 47 koggudust kirrikute ja nende üllespiddamise tarwis, 34 omma kolide tarwis. Et sel aastal sellegi pärrast mitme kogguduse palwed piddid kuulmata jäma, sedda olleme enne jo võlnud.

Watame nüüd, kuidas abbi-kassjaga luggu olli aastal 1865.

Selle aasta korjatud andid Ewangeliumi-Butteruse ussu kogguduste heaks olli üllepea 28,725 rubla. Se on jälle 3 tuhhat rubla endisest aastast taggasi. Peale rahha abbi said kaks koggudust hõbbe Jummalä-ärmu riistu, ja ramatuid jaggati peale 3500 tükki. Olleks abbi-kassjal 12 tuhhat rubla ennam oluud, siis wast olleks ta wõinud kõiki, telled abbi tarwis olli, aidata, agga nüüd piddi mittu koggudust otama jäma, kas ettetullewad aastad abbi-kassjale parremat jõudu tooksid.

Pallume nüüd jälle luggijat meie kassa tulla, et üht ja teist abbi-tööd, mis sel aastal ussu-wendade seas ette tullid, wõitfime watama minna. Simbirski koggudus sure Wolga jõe äres kaebas mõdaläinud aastal jo, et nende kiriku õppetaja ellumaja ni wannaks läinud, et ilma parrandamata selle sees ennam ei tahha sündida ellada. Abbi-kassja pea-komite hakkas wast

täiemine selle järvel kulama, et arru saaks, palju nende omma jõud annaks teha ja palju abbi veel tarwis lähhäks, siis läks jubba luggu seal üsna teiseks. Augusti kuis nühheldi sedda liina hirmsa tullekahjuga, mis läbbi ennam kui pool liina hukka sai. Siis põlles ka nimmetatud firriku hone futumaks ärra, nõnda et nüüd ennam polnud räkimist parrandamisest, waid uut ehhitust tarwis läks. Weike koggudus olli selle õnaetuse läbbi veel wähhämaks jänud, sest surem hull olli esimehe häddaga liinast ärraläinud peawarju ja leiba otsima. Agga pea hakkasid nad jälle wanna ellu kohta kogguma ja, et kül murre iggalt poolt peale tungis, pea arru piddama kuida wanna firriku hone asfemele uut saaksid. Siis abbi olli neil sest, et põllend hone olli tulle-assekurantsi alla pandud. Sealt maffeti nüüd kahju eest tük rahha wälja ja ehhitust wõeti kätte. Sedda rahha ei olnud agga mitte küllalt, sellepärast korjas üks kogguduse lige siina jure veel 500 rubla ja mis veel ärra pudus, — 1000 rubla, andis abbi-kassa. — Seal liggidal on Samara liina koggudus; mitte ennam kui 10 perrekonda, kellele tämmini Kasani liina õppetaja kolm korda aastas tulli Jumjala sõnna kulutama. Meile kingiti ühhe polele jäetud hone kiwvi mürid selle sowinga, et nad neist ommale firriku ehhitaksid. Tämmuga wöttis koggudus sedda suurt kingitust wastu ja hakkas kōhhe tööle. Nad korjasid selle tarwis enneste seast ja sõbrade käest liggi 2000 rubla, agga abbi-kassa tundes, et siin abbi tarwis läks, andis 1500 rubla. Mis veel waja olli wöttis koggudus sowingate käest wõlgu ja nõnda sai töö tehtud. Esimeest korda peti ses firrikus Jumjala tenistust 26^{mal} Septembril 1865. Küllay se firrik tarwitab pea ka omma õppetajat, sest ümberkaudu on meie ussu-wendi kaunis rohkeste ellamas, kellel hinge karjast ei olle. Seal on 120 wersta emal Tatra rahwa hulgas mõnned perrekonnad Gesslasi Gstonka küllas, sedda abbi-kassa sel aastal 500 rublaga aitas kōli ehhitada, ja sedda allati kui omma wendi peame meles piddama ja aitama. Agga siina on ka peale tuhhat

meie ussu-wenda asunud, kes Pohla maalt aastal 1863 mäs-
jate eest põggenesid. Need on seal laiali 11 küllas ellamas ja
kui nende luggu tähhele panneme, siis tulleb meie mele ewange-
liumist se teäija mees, kes Jerusalemma ja Jeriku linna wahhel
röömlitest rijuti ja waeseks peffeti. Sagedaste tewad pöuad
neile ihhulikis ellamises waewa, agga waimu polesti on neil
kolisid ja kirrikut, Jumjala söuna ja sakramenti tarwis. Kolisid
on hakkatud ehhitama ja õppetajat kutsuda olleks ka nõu ja
tahtmine. Kas tahhame misuggusest häddast möda miina, nagu
preester ja lewiit. Ma arwan, et ennemine aitame abbi-kassa
läbbi nende hawadesse ölli ja mina wallada ja teme sedda
Issanda pärrast, kelle seez nemmad ka meie wennad on. Mi-
suggustele ei lähhä mitte üksi meie andid tarwis, waid ka palju
palwid usklikust süddamest ja tarwis on ka kölbawaid mehhi,
kes nende lappi wöiwad kolitada! —

Nüüd näitame luggijale kirrikut, mis abbi-kassa eddasi-
nibhutamisega mittu aastat ehhitati ja sel aastal walnis sai.
Se on meie Baltia kubbermangudes Kura-maal. Iluksti koggu-
dus on teise suurema kogguduse tüttar. Õppetaja käih seal korra
igga kuus; agga ei olnud neil parrajat Jumjala tenistuse kohta
egga leidnud nemmad majalt ni rumikat tubba kui agga trah-
terist. Se asji ölli koggudusele ja õppetajale ammu wastu meelt,
sellepärrast uad hakkasid 15 aastat teed kirriku ehk kabbeli tar-
wis rahha korjama. Sedda ölli neil 1300 rubla, agga ehhitust
arwati 4000 rubla maksma tulles. Abbi-kassa sowis neise
aastal 1864 1200 rbl. ja Mai kuus selsammal aastal hakkati
töle. Sellega sai kirrik kül fattukse alla, agga mürid öllid
kuohwimata, akwad pannemata ja seestpidine tö polital. Koggu-
dus ölli omma poolt weel jõudy möda annud ja nüüd ölli nõu
offas. Siis andis abbi-kassa aastal 1863 weel 500 rubla ja
sellega lõppetati tööd nõnda, et 16. Mail 1865 uus kirrik sai
pühhitsetud.

Selsammal aastal ehhitas Jussalu kihhelkonnas Jumida

kabbeli koggudus ommale ue kabheli ja sai abbi-kassa polest selle tarwis 100 rubla, agga weel ei sanud ehhitus lõppetatud.

— Tallinnas toom peal seati hantwärgi õppipoistele, kes ennamiste maalt tallurahwa lapsed on ehk liina ma-koggudusest wälja tulles, pühhapäwa koli; palju on nende hulgas kes wannemate holetuse ehk omma laistuse pärrast lapsepõlwe ilma õppetufeta jäänud ja hilja wast sedda arru sawad, et igga seisufes ja ammetis kolitamata innimene wägga willets on. Pühhapäwa kolis wõiwad nemmad nüüd head õppetust leida ja parrandada, mis enne pahhaks läts. Abbi-kassa maksab selle koli üllespidamiseks, sest et waestel õppipoistel jõudu ei olle, 50 rubla aastas. Ufi kolisid seati weel mitmes kohhas, kelle seast siin weel mõnned nimmetame Ingridi-maal teine pool Narwa liina, kus Some- ja Wenna-rahwa hulgas ka Gestrasi leida on, kes ennamiste fullase tenistuses seisawad ja omma laste kolitamise eest palju ei wõi teha. Seal hakkas Ketose kogguduses uus kool, kelle tarwis abbi-kassa 150 rubla andis ja nõndasamuti Duderhosi kogguduses, kelle tarwis kogguduse waesuse pärrast 300 rubla anti.

Siin tahhame ka kõnneleda uest kihheltkonnast mis Bernu pool Ria-maal Gesti-rahwa seas abbi-kassa läbbi asjutati. Torri kihheltkonna järrel olli mittu walda, mis 30 ja ka 70 wersta kirrikust emal ollid, nõnda et Torri õppetaja arwaste wõis tulla, neile Jummalä sõnna kuulutama. Need ollid Knutmansbach, Orraja ja Tahkurand. Raua aega jubba sowiti neile isse õppetajat seada, agga ei olnud miska tedda üllespidada. Abbi-kassa jäi siin abbimehhets. Aastal 1860 andis Böttcheri saggufelts abbi-kassa kätte 6000 rubla hoida selle seadusega, et tütki aja pärrast selle rahha intressid allati ühhe ue seadawa kihheltkonna kassuks wõiksid jada. Se rahha seisab, kunni seatud aeg tulleb, Ria-ma Evangeliumi-Lutteruse ussu kunstoriumi käes. Agga Tahkuranna kogguduse waimulik hädda tarwitas pea abbi. Sellepärrast wõiksid abbi-kassa komiteed Pätti-maal ja Tartus

nõuaks, andid korjata, et siina pea uus kihhelfond saaks asjutatud. Ue seadawa kihhelfonna liikmid olli wähhä, arru järrel 1200, nõnda et nad omma poolt ei wöinud palju teha ja mõisa-wannemaid, kes muidu firrikute jures suremat kullu kannawad, neid seal ei olnud, sest ümberkaudsed mõisad on krouu jäggu. Teised piddid siis aitama. Ria-Lätti-ma komite korjas siis pea omma kogguduste seast 5 tuhhat rubla ja andis need kunstoriumi holeks, et nende intressid Tahkuranna ue firriku tarwiduseks saaksid prugitud ja lisas selle jure aastal 1865 weel tuhhat rbl., selle intressid ue kogguduse kõstri palgaks piddid ollema. Selle ajaga olli üllema wallitsuse polest lubba tulnud, uut kihhelfonda asjutada ja olli ka liggema krouu mõisa küllest 90 tinu maad firriku mõisa tarwis kingitud. Abbi-kassa komite Tartus lubbas omma poolt ka korjatud annetest igga aasta ni palju anda, et õppetaja ja kõster omma ellamist saaksid ja et aega möda firriku jure tarwilised honed saaksid üllestehitud. Selle peale sai siis õppetaja kutsutud ja kulutab nüüd ewangeliumi armsad sõnnumed seal, kus enne arwaste neid kuulda olli. — Se on nüüd wennalik armastus, mis seal hulga rahwast aitab ellu leiwaga toita. Igga aasta maksab nüüd abbi-kassa selle kogguduse heaks peale 500 rbl., kellest ka õppetaja ja kõster üllespidamist sawad; agga palju kullu olli ka aastal 1865 ja 1866 honetega ja firriku madega. Abbi-kassa komite Lätti-maal korjas honete ehhitamiseks tuhhat ja Tartu komite 2 tuhhat rbl., aastal 1865 weel 360 rbl.; ja pärrast sedda weel 600 rubla, mis ehhitus ennam maksma tulli, kui ette arwatud olli. Maad ollid sõdis ja piddid üllestikitud ja põlluks harritud sama, enne kui õppetaja neist wöis kassu sada. Abbi-kassa wöttis ka sedda suurt tööd ennese peale ja maksis selle eest aastal 1865 tuhhat rbl. — Nüüd on Tahkuranna kogguduse asji kõit omma korra peale seatud, firrikus ja kolis on neil Jummalala sõnna; ja Isfanda õnnistamine on kõigis, mis koggudused abbi-kassa läbbi seal teinud, nähtawalt ismunud. Uus

lühelkond, tundis kui palju armu ja head on sanud, on nüüd
 ka isse omma keskele abbi-komite seadnud, ja sadab tännuliku
 melega nüüd ommadanded ka abbi-kassa kätte ussu wendade
 heaks. — Isand on surinäsju teinud! nõnda peawad kõige-
 nennamiste Maria kogudusest fiitma, jennendeanded on se seme,
 kellest Isand ni kallist wilja lastnud kaswada. —
 Enne, kui selle aasta teadaandmist lõppetame, tahhame weel
 minimetada Tallinna Tuul Jani kirikut. — Selle kiriku allus-
 kiwi sai 8. Septembril aastal 1862
 palwe ja õnnistamisega seatud ja 1865ma aasta lõppul lollid
 mürid ja kattus walmiss. Kuida selle töö tarwis anded abbi-
 kassa käest, koguduse liikmete ja linna wallitsuse käest kokku
 tullid, sedda tahhame eddespidi weel tähhele panna. Siu
 peame agga kites jälle ütlemä: Surtinäsju on Isand ka selle
 kogudusele teinud! — Mis abbi-kassa aastal 1865 wäljaannud, sedda on ille-
 pea peale 29,500 rubla. Kes selle kõrwa pannebl mis enne
 selle aasta korjatud annetest, mis abbi-kassa kätte saiwad, üttele-
 sime, se näeb, et jälle liggi 1000 rubla ennani on kullutatud,
 kui siisetulli, et kül mittu kogudust ilma abbita jäi, kellel sedda
 kibbedaste olleks tarwis olnud. Siiski on weel peale 60 koggu-
 dust kirikute ja kolide ülespidamise tarwis ussu wendade ar-
 mastuse läbbi tugge ja kinnitust sanud. — Nüüd tuleme lühhidalt, mis abbi-kassa aastal 1866
 Summala armu läbbi on wõinud korda jata. — Kõik Ewangeliimi-
 luteruse ussu kogudused korjasiid sel aastal ühtefoku armu-
 andid 29 tuhhat rubla. Agga häddalisi kogudusi, kes omma
 palwetega ette tullid, olli ni palju, et weel liggi 14
 tuhhat rbl. rohkem olleks tarwis läinud, kui kõik olleksid
 abbi saanud. Namatuid jaggati neile, kellel neist pudu olli,
 peale 3 tuhhat rbl. Üks kogudus sai Summala armu sakramendi
 riistu, üks ristimise waagna. Neid kogudusi, kellele abbi-
 kassa armu sai, olli 60 ja kõik abbi-kassa kullu illepea olli
 peale 29

tuhhat rubla. Niisuggustes kohtades, kus meie ussu-wendi teise ussu rahwa seas laiali ilma abbita ellamas on, said sel aastal 4 uut kirikut ja 7 uut kolimaja ehhitatud. Meist kolimajadest on kolm nõnda ehhitatud, et nad pühhapäwal ka Juunmala tenistuse paigaks on, kappel ja kool ühhe kattukse al. — Siin anname ka kohhe arru fest, kuidas abbi-kassa luggu olli aastal 1867; see fest aastast said on abbi-kassa arruteggemise kirjad meie kätte jõudnud. Sel aastal olli mitmes kohhas wilja äppardust ja nõlja-hädda. Selle läbbi ollid mitme kogguduse anded wägga kassinad; agga teistel nad ollid wahhest jälle se wõrra suuremad, nõnda et ommeti abbi-kassa heaks üllepea peale 31 tuhhat rbl. kokkutullu. Liggi 3000 ramatut sai ärrajagatud, ühhe koggudusele anti altari-äframendi riistu, mis selle tarwis ollid kingitud. Abbi saidad kirikute ja kolide polest arru järel 70 koggudust. Selle tarwis maksis abbi-kassa wälja peale 33 tuhhat rbl, kus posti-rahha, arrulehtede trükkimine ja mu kullu ka jure arwatud on. Peale 15 tuhhat rbl. enim olets sel aastal tarwis olnud, kõit suuremat hädda kustutada. — Tahhad ja nüüd, armas luggija, weel mõnnes asjad meist aastadest, kellest praegu kõnneleme, isseäranis kuulda, noh, siis tulle kaja. Nünn ei anna küll mitte, kõit kohhad ärrakäia, kus olleme aidanud. Esfanda winamägge harrida, agga siis leppime ka pistuga, mis kängelt ja liggidalt omma süddame rõmiks ja ärratamiseks nähha ja kuulda jame. — Ingeri maal Kolpana koolmeistrite kool, kelle asfutamisest enne räkijime, olli nüüd kolme aastaga esimest koolmeistrid wäljaõppetanud. Suur rõmupäiw olli seal 8^{mal} Janti ku päwal 1866, siis said nored koolmeistrid lahtilastud. Sel päwal olli siina palju rahwast kokkutulnud, nende seas kohtu-wannemad, kiriku õppetajad ja noorte meeste suggulased ja sõbrad. — Esite katsuti weel kord läbbi, mis nad ollid õppiind, siis maenitseti neid, truusega ja tassandusega omma ammetit ülles-

piddada kui need, kes Issandat teenivad temma ärralunnastatud laste hingede õnnistuseks. Selle järrel olli palwe ja laulmine. Kümme noort meest said koolmeisteri tunnistus-kirja kätte, wiet ollid kohhad walmis, teistel weel teadmata, agga pea lota, sest et seal koolmeistritest ammu pudu olli. Ued õppijad astusid kohhe endiste asfemele. — Mis abbi-kassa selle koli eest teinud ja weel teeb, toob nüüd head wilja ja on meile nähtawaks märgiks, et Summal ei jätta õnnistamata, mis abbi-kassa läbbi neile teme, kes meiega ühhe ihhu liikmed ja üht usku on.

Woroneži liinna foggudus, mis enne teise kihhelkonna järrel olli, kutsus ommale õppetajat ja sai isse kihhelkonnaks seatud. Abbi-kassa annab 100 rubla aastas, et uus õppetaja nende eest, kes ses kubbermangus kirrikust emal ellawad, parremine wõiks hoolt kanda ja et tekäimise kullu temmale waewaks ei jääks. Misuggusti tekäimist on wahhest mittu sadda wersta ühhest kohast teise, kus fogguduse liikmid ellab. Agga Issanda pärrast tulles otsida neid, kes on laiali pillutatud, et nende hinged ei taganeks õndsaksteggewast armuõppetusest. — Kowno kubbermangus, kus Pohla = rahwa mäsfamise järrel palju hädda ja tühjust on, aitas abbi-kassa kaks koli asfutada, selle tarwis 200 rubla maksis, ja ühhe ue kirriku Sweksni fogguduses, mis tarwis enne jo 800 rubla olli lubbatud. — Wolga jõe äres Saratowi, Samara ja teistes kubbermangudes olli kolm aastat järriktu wiljasamine wägga kassin ja selleläbbi suur hädda. Sellepärrast piddi abbi-kassa seal mitmes kohhas aitama. Mittu kolimaja sai asfutatud ja Simbirski kubbermangus abbi-õppetaja seatud, kes ka Estonka küllas wahhete wahhel käib Summala tenistust piddamas. Kolide ja õppetaja üllespiddamiseks annab abbi-kassa peale tuhhat rubla aastas. Mohilewi foggudus saab 200 rubla aastas, sest et muidu jääb ilma kolita.

Kura-ma raja peal aitas abbi-kassa Musši foggudusele ue kirriku ehitada.

Sel foggudusel, wõra ussu rahwa hulgas, ei olnud enne

Jummala-tenistuse paika ollemas. Ennemuiste käisid kogguduse liikmed ühhes perres koos, kui õppetaja emalt neile tuli. Se olli waene luggu küll kitsas rumis. Nad pallusid endid selle järrel ühte Kura-ma kirrikusse wastuwõtta ja piddasid seal, kui pärri koggudus wälja läts Jummala-tenistust. Agga wie aasta pär-
 rast ei tahtnud segi ennam korda miina ja nad said siis omma palwe peale lubba ühhes mõisas, mis tühhi seisis, koos käia. Seal läts asfi hädda pärrast korda, agga ei olnud ka kauaks, sest aasta pärrast piddid wäljaminema, sest et mõisa honet mahha kisti ja hakkati, unt ehitama. Müüid nad pallusid ja said jälle sellesama Kura-ma kirriku wastuwõtetud ja ollid seal jälle otsekui wabbadit perremehhe toa nurgas. Üks aasta, siis kelati sedda ka. Se olli aastal 1864. Müüsi kogguduse Jummala tenistused piddid siis mahhajäma, sest nõu egga abbi ei olnud neil ommal, miska kirrikut ehitada; kogguduse liikmed ollid ennamiste fullase mehhed, kes waeselt ennast naeste lastega ellatasid. Abbi-kassa andis siis selsamal aastal 600 rubla. Se olli tö hakkatusels. Aastal 1866 läts weel tarwis 1900 rubla, mis ennamiste Tartu-komite (500 rbl.) ja Kura-ma-komite selle tarwis ollid korjanud. Wiinne anne olli järrel tulleswal aastal 400 rubla. Sellega sai kirrik walmis ja koggudus polle ennam hulkumise peal. — Siin peame kites üttema: Eind on ka asfeme ja päfuke ennesele pesša leidnud, kus ta ommad pojad panneb; sinnu altari jure, wäggede Jehowa, mo kuningas ja minnu Jummal! (Law. laul 84, 4.) Risuggune waene koggudus kangel maal on waese lapse sarnane, kellel polle järrelkulajat egga kaitšijat. Waesest lapsest ütleb Issand: kes sedda wastuwõttab minnu nimmel, se on mind wastuwõtnud! Abbi-kassa läbbi, kelle ohwri-
 firstu ommad anded panneme, olleme seal ka waese lapse, ja ennam weel: waese kogguduse wastuwõtnud. Meile saab nüüd küll Önnisteggija kallist töutusest. —

Olleme enne jo Irkutski kihheltonnast kuulda sanud, et se ni suur on kui köit Euroopa-ma, ja ommeti ühhe ainsa õppetaja

hole al. Nüüd on siina ka abbi sanud mitmest asjast. Need kolm külla Minuifinski pool: Werhnaja-Dulanka, kus Gesti trahwi allused ja teist 2 külla, kus Lätti ja Some rahwas ellamas on, need 3 külla saiwad jubba aastal 1864 ommale isse õppetajat ja igga küllasse omma koli. Igga koli ehhitus tulli abbi-kassale liggi 2 tuhhat rubla maksma. Tšimmerman, kes Tallinnast kae tuhhande wersta pealt Werhnaja-Dulanka küllasse Gesti lastele koolmeistriks läks, peab omma ammetit truiuste illes, et se kül illeannetumate hulgas, kes kurja töö pärrast om malt maalt on ärrawidud, raske kül on. Seal küllas on nüüd mittu sadda hinge ja kolis käiwad 30—40 last. Rõrts mis enne küllas oluud, on ärrakautatud ja sest ajast on rahwa ellu mitmest asjast parremaks läinud. Kuida kuleme on neis küllades kõige kurjem ellu Some rahwa seas. Palju abbi on need ekhind wennad ka meie poolt mödaläinud aastatega sanud, agga ei meie weel tohhi neid mahhajätta. Mis kegi nende heaks tahhab anda, sedda toimetab abbi-kassa hea melega nende kätte. Irkutski õppetaja hokeks olli siit sadik ka Amuri jõe äärne ma. Siina on nüüd aastal 1867 ka õppetaja sadetud, kes Nikolajewski linnas asjet on. Sealgi on soldatite hulgas ja trahwi alluste seas Gesti, Some ja Lätti rahwast leida, kes enne sedda mahhest kae ja kümne aasta tagga ford Summala sõnna kuulda said ja selle läbbi sures waimu tuimuses ellasid. Siina lähhäb nüüd ka firiskut tarwis, mis tarwis koggudus isse jubba 1000 rubla korjanud. Agga se polle seal kohhas middagi, sest ehhitus-puud ja muud materiali wetasse siina kae saa wersta pealt ja selle läbbi kullub palju rahha. Ellamine on seal illeilõdse luga kallis, ja luggija panned wist imnets, kui mõnned kauba hinnad siin nimmetame: Veisik lihha maksab 10 rubla, mael wõid 1 rbl., 1 puddel pima suwwi ajal liggi 20 kop., munnad 5 ja 10 kop. tüf suwvel, agga tahwel saab se, kes jõuab kannu piddada 25 ja 30 kop. munnia eest. Agga seep se on, wähhä on, kes kannu wõiwad piddada, kannu tahhab

süla ja mis ta sööb, se maksab palju rahha. — Küllap abbi-
 kassa peab selle kogguduse kirriku ja koli eest hoolt piddama;
 muidu võttab pinneelus seal veel ennam võimust. Dmski kihhelkonnas ellasid Gesti, Some ja Lätti trahwi
 allused, nagu enne olleme tähhele pannud Niskowa küllas. Et
 neid seal wägga palju olli ja mittu rahwa suggu seggamini
 siis andis kronu neile lubba, teise kohta Dmimi jõe äre 100
 wersta Dmski liinast ellama miina. Jubba aastal 1861 olli
 40 perrekonda ude kohta asfunud ja 3 aastat pärrast sedda olli
 seal nelli külla nagu iddust tärkamas; 140 perrekonda olli wan-
 nast kohhasi siina tulnud. Omma kodduste sündimise paikade
 mällestuseks nimmetasid need, kes Gesti-maalt ärrawidud, omma
 külla Tallinnaks eht Newaliaks; Lätlaste külla hüti Ria ja
 Soomlaste küllad Helsingi ja Narwa liina nimmedega. Sälle
 paar aastat eddasi, siis olli jo 900 hinge sealt leida ja kolmes
 kolis õppetati 100 last. Niskowal, kus enne ellasid, ollid lojuste
 töwwe läbbi nende karjad hukka sanud ja maad wähhä wilja
 kannud, nes kohhas lodawad parremine eddasi fama. Agga
 tännini on weel asfudes ellamine waene. Wähhä on, kellel
 kindlad honed, ennamiste ellawad weel urtsitutes ja aukudes ja
 suremal hulgal on lomadesi yudu. Waimulik ja ihhulik hädda
 tarwitab weel ussu-wendade abbi. Palju on kül siit sadik teh-
 tud, agga weel ei tohhi meie ärrawässida. Et luggija selge-
 mat arru saab, olgu siin mõnne aasta anded üllespandud, mis
 abbi-kassa läbbi meie ekfind wendadele Siberia maal kasjuts
 tulnud, ni hästi Tobolfski, kui Dmski ja Irkutski kihhelkonnas.
 Aastal 1860 andis abbi-kassa nende heaks 680 rubla, aastal
 1861: 4258 rbl., aastal 1863: 4507 rbl., aastal 1867: 2014
 rubla. Selle tarwis korjati aastal 1861: Gesti-ma koggudustes
 200 rubla, Ria-ma Lätti koggudustes 255 rbl.; Aastal 1863:
 Tartu-ma koggudustes 148 rbl., Ria-ma Lätti rahwa seas 269
 rubla; ja aastal 1867 Tartu pool 591 rbl., agga Ria pool
 154 rubla. — Tallinna-ma koggudused, kellel ka palju liikmid

on, kes Siberia - maal omma kurja tekkude trahwi kannawad, on küll aastal 1862 400 rbl. ja muil aastail ka andid nende tarwis saanud, agga weel tulleb palju tehha. Urge unnuustagem nende hädda! Sest weel tulleb sealt meile se hüüdmine: Tulge ja aidake! — Nüüd pörame sealt teisest rigi wtsast weel kord ommad silmad enneste pole ja kulame, mis abbi-kassa wiimse aastatega siin meie maal korda saanud. Se olgu ka sels korrats abbi-kassa sõnnumete lõppetus. Kätsime jubba enne Tallinna ue Jani-kiriku ehitusest. Siina ma-koggudusel ei olnud ennemuiste mitte omma kirikut, waid piddas Jummalat tenistust, „Pühha Waimu kirikus“, mis rae kohtu pärralt olli. Koggudus, kelle järrel ka mõnned ma wallad liina liggidal on, — üllepea rohkeste peale 10 tuhhat hinge, ei mahtunud enam selle ühhe kiriku sisse, sellepärrast hakkas iggatsema ue kiriku ja pallus et kindral-kunstorium aitaks, sedda asja toimetada. Sealt pärriti kogguduse õppetajate käest nõnu, kuidas wiisi kõige hõlpsamine wõimalik olleks, ue kiriku tarwis rahha korjata. Õppetajad kiitsid kõige parremaks, jälle sedda seadust ülleswõtta, mis nelli aastat teed ute orrilate pärrast kogguduses olnud, ja se olli nõnda, et igga ku esimesel pühhapäwal rahha laekad selle tarwis kiriku uste ette pandi ja et suurte pühhade ajal trükkitud laulu lehti kirikus müdi. Sels anti nüüd jälle lubba ja 5^{mal} Augustil 1851 hakkasid iggatused korjandused peale, kelle esimeseks hakkatuseks Halliku mõisa herra kohhe 50 rubla kinkis. Selle modiga korjati sel ja teisel aastal 900 rubla, kelle jure weel 2500 rubla tulli, mis üllema kunstoriumi loaga kõigist meie ussu koggudustest üle Wenne-rigi ollid korjatud. Kogguduse omma annete läbbi kawsis nüüd se rahha ühtepuhku ja aastal 1858 olli sedda üllepea 6275 rubla. Nüüd tulli kindral-kunstoriumi käest rae-kohtule nõu, ue kiriku ehitust kätte wõtta. Se olli aastal 1859, sel samal aastal kui abbi-kassa omma esimesest hakkatust wõttis.

Siina wallitus ja ma-fogguduse wannemad piddasid weel kord arru, kas ei sünniks endist kirrikut uendada ja suremaks tehha, agga se näitas pea wanna kirriku hone jures wägga kartlit ja tögi wägga tallis ollema. Sellepärast jäeti se nõu mahha agga tehti selle eest, Neäri kuus 1862 sedda otsust, et uus kirrik — Jani-kirrik — Harju wärrawa ette piddi ehhitatud ja tö kohhe hakkatud sama. Plani järrel piddi kirrik 11 sülda lai ja 20 sülda pikk ollema ja tö kulluks olli ette arwamist möda üllepandud 59 tuhhat rubla. Mai kuus selsamal aastal rajati kirrikut ja nõnda olli siis tö kässil. Agga rahha olli wähhä, sest muist foggudust olli lubba sanud wanna foggudusest lahti lüa, isse fogguduseks heita ja teist ma kirrikut Toompä Tõnnismäle ehhitada. Se oska foggudust piddi nüüd ka omma oska korjatud ehhitus-rahhas sama ja kui sedda olli wäljamaksetud ei jänud Jani foggudusele ennam järrel kui 7826 rbl. 80 kop. Tõ läks siiski eddasi, nagu luggijale enne räkisime. Abbi-kassa ei wõinud sedda tööd aitamata jätta ja andis Tallinna komite läbbi aastal 1862 300 rubla ja teisel aastal ni samma palju, agga aastal 1864 ja pärrast sedda 400 rbl. aasta kohta. Agga ennamiste andis Tallinna wallitus liina kirrikute kassast ehhitus-rahha mis tö jure tarwis läks ja sedda olli palju, sest liggi 60 tuhhat rubla olli üllepea mis foggudus isse, abbi-kassa ja liina wannemad andsid. Agga enne kui kirrik walmis sai läks weel 20 tuhhat rbl. tarwis ja sedda summa wõeti wõlgu selle lubbamisega, et wõlg 40 aastaga wähhä hawal saab tasfutud. Kuni suur wõlg saab tasfutud, annab abbi-kassa foggudusele selle tarwis igga aasta nagu ehhitamise ajal omma abbi, ja teeb sedda selle lotusega, et Tallinna Jani foggudus, midda ennam isse head sanud ja weel saab, sedda surema armastusega ka isse abbi-kassa meles peab ja püüab ussu-wendadele head tehha, mitte muud arwates kui sedda, et ommal nüüd palju Issandaga wõlgu on.

— Jani kirrik sai 17^{mal} Jõulu k. p. 1867 pühhitetud.

Mis enne üks ma foggudus olli jäi aastal 1862 kahhaks,

sest et arwati, ni mitme tuhhandele faks õppetajat ja üht kirrikut wähhä ollema. Nus koggudus sai nagu ma koggudused Gesti- ma Toompä kunstoriumi alla, kutsus ommale õppetajat, kes mittu aastat omma ammetit ilma palgata piddas, ja hakkas omma Summala tenistust weikeses kabbelis piddama, mis puust seks ajaks üllestehti, kuni suur kirrik piddi walmis sama. Tal- linna Tõnnis-mäelt leiti kenna ehhitus-kohha ue kirriku tarwis, kus wannaste lord jo Kaarle nimmeline ma kirrik piddand ollema, mis söa aegus pärrast sedda kaddunud. Siina pandi 28^{mal} Oktobril 1862 laulu ja palwega ue kirriku alluskiwwi. Se nus pühha kooda kannab mälestuseks endise kirriku nimme.

Kaarle koggudus on Jani koggudusest wähhäm agga ühte- puhku kaswamas, sellepärrast läks tarwis kirriku tulles aegade tarbeks kaunis sureks ehhitada. Koggudus sai sest rahhast osha, mis ta Jani koggudusega ühhes olles olli korjanud ja panni aega möda weel nattu e andid jure, korjas ka pühhapäiwil selle tarwis rahha ja sai abbi-kassa polest aastal 1863: 650 rubla ja teisel aastal weel ni samma palju. Sedda kogu tuli sel wiisil üllepea 12 tuhhat rubla. Et sedda sure ehhituse tarwis weel kogguni wähhä olli, kinkis Tallinna-ma mõisnikude selts lands- toa poolt weel 18 tuhhat rubla ja mõnued muud korjandused tullid weel siina jure. Selle rahhaga ehhitati kirrikut 1866^{mal} aastani. Agga siis olli jõud otsas ja wast pool tö tehtud ja pool kullu nähtud, sest 80 tuhhat rubla arwatakse tarwis ollema, enne kui kirrik walmis saab. Kuida tuleme, on kogguduse wan- nemad rahha laenanud ja püawad sellega ni kaugele jada, et koggudus wõiks hakkata ues kirrikus käima. Arwatakse et aastal 1870 ni kaugele jõuawad, agga et esiootsa rahha puduse pärrast need terrawad torni otsad, mis planis olnud jäwad üllespane- mata ja et nüüd hädda pärrast agga weikesed kattused torni müridele pähhä tehakse. Se olleks wägga kahju, sest pool kirriku illu puduks siis ärra. Ja muidugi teada on se igga torni õigus et ta omma woofsa otsaga taewa pole peab juhhatama.

Tallinna-maal sai aastal 1867 Kufallu kihhelkonnas Kolga rannas weike pühha kodda pühhitsetud, mis siin ka tulleb nimmetada, sest et abbi-kassa selle jure ka head abbi sowis. Jumidarranna-kabbeli foggudusel olli enne sedda kül waene ja wanna pühha kodda. Se olli aasta 1678 puust ehhitatud agga liggi kahhe saa aastaga wägga kõlwatumaks läinud. Tori pealmine pool olli längus ja nagu igga silmapilt mahhatullema odata, seinad ollid ärrawajunud ja winklist wäljas, kange merreäärdsse tulega näitäs kõik kabbel wahhest nagu kõikumä teiselt polett teise, olsetui laewute laenete olfas. Mittu korda piddi foggudusele kartus tullesse sisseminnes. Siis wõeti nõuiks uut pühha kodda ehhitada; wallitseti seks parrajat kohta mõnni werst maad wanna kabbelist emal Lesi küllas ja pandi ue ehhituse alluskiwwi aastal 1865, Jummalat appi hüdēs, et ta armuga ette wõetud tööd eddasi sadaks ja aitaks lõppetada. Nus kabbel piddi kiwwest ehhitatud sama. Weike foggudus olli jubba mittu aastat ehhitus-rahha korjanud ja sedda olli tö hakkatuse ajal 245 rubla. Sellega hakkati peale agga olli ka nähha, et palju weel ärrapudus. Sellepärast palluti abbi-kassa, et weikest wie saa hinge foggudust aitaks. Se andis Tallinna-ma komite läbbi 100 rubla, mis enne jo on nimmetatud, ja aastal 1866 weel teist 100 rubla. Sellega läks tö heaste eddasi ja sedda ennam se jõudis, sedda ennam leiti sõbru, kes aitasid. Mõisa wanne-mate poolt anti puud ja esimesel aastal muist müriseppa palka; Kufallu foggudus korjas nabrite heaks 76 rubla ja aitas kiwwa weddada, ranna-walla laekast sowiti 110 rubla, üks noor mees, Jaan nimmi, nõutas orrelate tarwis 80 rbl., Harju Jani kirriku wannemad kinkisid wägga illusa kantsli, mis nende wannas kirritus enne olnud. Mõnda tuli abbi liggidalt ja kaugelt ja ranna foggudus wõis kül weimalikust armastusest, mis ta tunda sanud, kita. Kabbel tuli maksma 7—8 sadda rubla, fogguduse ommad tö päwad arwamata. Meie lodame, et Lesi kabbeli foggudus meles peab, et abbi-kassa temmale

palju head teinud; ja et weel foggudusi on, kes seddasama head tarwitawad.

Ammu olli Tallinna = maal selle peale mööldud, et mittu kihhelfonda liig sured on, nõnda et ühhe õppetaja hokeks wägga palju hingesi, kedda ta ei jõua illewadata, ja et mittu korda hulk fogguduse liikmid ni kangel kirrikust ärra ellab, et pühhapawafest Jummala tenistusest ei sa ossa wõtta. Neid küllasid on jo, kessel tulleb 25, 40 ja ennam wersta maad käia, enne kui kirriku sawad. Wannaste on pütud selle hädda wastu seläbbi abbi tehha, et neile kes kangel ellawad, ehhitati kabbelid ja seati laulu = mehhi, kes seal pühhapäiwil jutlust loewad. Se on kül parrem, kui üsna ilma olla agga fiksi on se abbi polist abbi. Sest kirrik ilma õppetajata ei olle täis asfi. Sedda tunnewad kõik kabbeli foggudused wägga hästi, ja teawad kül, et nende seas ennamiste palju waimuliku holetust ja tuimust, palju ebba = ussu kombid, palju pühhapäwa ärratentamist leida on, ja et laste õppetamine ei tahha nisuggune olla, kuida tarwis lähhäks. Ei meie selle pärrast ei tahha fallata, et mõnnes kabbeli fogguduses trui meeste hokekandmisega läbbi luggu parremaks läinud ja weel lähhäb, agga se polle iggaltpoolt mitte leida. Wõib ikka mittu olla, nagu se üks, kellest teame, et seal kord, kui praus nende arwaliku waimu pimmedust laitis, mittu nagu kites isse tunnistasid: „eks meie olle üks pimme nurk ja eks meie seks allati jä!“ Kus nisuggune pimmedus ja kangus, jah seal wõiwad hinged kül kolledad olla ja seal ei aita se kabbeli hone mitte, waid lähhäb tarwis hinge karjast, kes liggidal on, ja armastuse ja tõe melega rahwast õppetab ja nomib, rõmüstab ja karristab Issanda sõnna wäes. — Neid kotte on ka weel küllalt, mis kirrikust wägga kangel ärra ja pollegi kabbelit egga muud liggemat Jummala tenistuse paika ollemas. — Ammu olli Tallinna = maal se nõu, neist kihhelfondadest, mis ni wägga sured ja laiad, tükkid ärrajautada ja neid neks kihhelfonnaks seada, kessel ommad õppetajad olleksid. Sedda leiti

kõige esiteks tarwis ollema Jõhwi, Hiomaal Keina, Kullamäe, Maddikse ja Nisti, ka Napla ja Warbla kihhelfondades. — Kõige ne asja hakkatus on raske ja ei lähä korda ilma kulluta. Agga eespidi kuulsime jubba, kuid aastal 1866 head nõuu peti, et Tallinna-ma mõisnikud omma poolt jo kõik kirriku õppetajad ja koggudused omma annete läbbi tahtsid aidata, ute kihhelfondade asfutamise ja ülespidamise kullu kanda. Selle jure kutsuti ka abbi-kassa appi.

Nõnda sai siis aastal 1866 esimene uus kihhelfond asfutatud. Se on Isaku kihhelfond, kelle järrel Isaku, Tuddolinna ja Onorma wallad on, mis enne sedda ennamiste Jõhwi kirriku järrel ollid. Uus Isaku kihhelfond peab 4661 hinge, kelle jure õppetaja enne sedda agga wahhete wahhel tulli; agga nüüd on neil omma õppetaja ja igga pühhapäwal omma kirrikus Jum-mala sõnna kolutust. Tallinna-ma mõisnikude selts kinkis 3000 rubla, miska kirriku tubba ja muud tarwilised honed said üles-ehhitatud. Et weike kogguduse aasta maksud ja wähhäsed kirriku maad (29 waffa ma) ei jõua õppetajat ülespidada, annab abbi-kassa igga aasta 200 rubla selle jure abbiks.

Aastal 1867 sai Hiomaal teine uus kihhelfond asfutatud. Se on Emmaste kihhelfond ja sai Keina küllest ärrajautatud. Selle järrel on Emmaste wald, kaks Waemla walla külla: Öngu ja Harju küllad, siis Saremõisa küllast Haggapä ja weel kirriku walla Lellu külla, üllepea 2600 hinge. Emmaste mõisa prõua andis kirriku tarwis pu- ja kiwvi-materiali ja 1000 rbl. ehhitus-rahha; ehhitus-tööd wöttis koggudus ennese peale ja olli selle jures wägga wirt ja holas; sest ühhe aastaga sai uus kirrik walmis: aastal 1866 süggise pole pandi kirriku allust ja 24ma Septembril 1867 sai uus Jum-mala kodda pühhitsetud. Enne nimmetatud prõua kinkis ka kirriku jure platsi, kus õppe-taja ellu hone saab ehhitatud ja kus weel õue-aja ja heina-ma tarwis nattuke maad illejäab. Sonete ehhituse tarwis andis abbi-kassa omma poolt 500 rubla. — Ka siin ei jõua kogu-

dus üksi kirritu-õppetajat üllespidada, sellepärast on mõisnikude-
 feltis lubband igga aasta 300 rbl. anda ja abbi-kassa maksab
 omma poolt 250 rubla. Palju abbi on mõllemad kihhelfonnad
 asfutamise ajal ka meie kogguduste annete läbbi sanud. Näeme
 siin, et teine lige tundis teise hädda ja sowime, et niid ka
 teine saaks teise rõmust osfa. Wägga armas on nähha, kuidas
 allamad ja üllemad, koggudused ja nende õppetajad, tallurahwas
 ja mõisa wannemad kõik ühhes nõuus on, head tehha ja ellu
 jõnnale ikka enam maad jata. Kuida tuleme on jo käsfil,
 Kullamäe küllast Piirsalus uut kihhelfonda ärrajautada ja ongi
 abbi-kassa selle tarwis enne jo 500 rubla annud. Nõnda-
 samuti saab wiisi pea Risti kirrit, mis tänuini Madditse kihhel-
 konnaga ühhes olli, isse õppetajat. Leikust on palju, tötteggijaid
 on wähhä, sellepärast rõmustame, kui Issand ikka usi tötteggi-
 jaid wäljasadab ja kui koggudused selle jures wennaliku melega
 omma Issandat teniwad. Mõnned koggudused, kes ute kihhel-
 kondadesse sawad, pannewad uut asja raskets, agga kui sest
 hakkawad ka uut rõmustust tundma, küllap siis ka annawad
 Jummalale rõmuga tännu temma armu eest. Kõit tö mis Is-
 sanda nimmel tehhasse, selle peale panneb temma omma õnnis-
 tamisi, et hingedele sest iggawene kassu peab ollema, mitte üksi
 meie põlwe rahwale, waid ka meie lastele ja laste lastele.

Ria-maal on sesama püüdmine, Issanda winamäele ennam
 tötteggijaid panna. Tubba räkisime Tahkuranna uest kihhelfonnast.
 Niid on isseärranis Tartu liina ma-koggudusel se nõu parra-
 jaste käes. Se koggudus peab 18 tuhhat hinge ja se on palju
 ühhe õppetajale, olgu kül, et temmal teine weel abbiks kõrwas
 on. Tartu Maria kihhelfonnas on 1000 hinge saksa koggudu-
 sets ja 17 tuhhat ma koggudusets; need 17 tuhhat ellawad
 ennamiste Tartu liina liggi-waldades agga 6 tuhhat nende seast
 on liinas ellamas. Niid on neil se nõu, et tahhawad kah-
 hets koggudusets heita, liina-rahwas Maria kirritu jure liina
 koggudusets, selle liikmid siiski weel 7 tuhhat ollets; agga kes

linnaast wäljas on, jääksid siis 11 tuhhat hinge isse kihhelfonnaks ja peaksid siis ommale kirrikut ja õppetaja ja kõstri tarwis ellumaja ehhitama. Nad hakkasid sellepärast 1864 enneste seas rahha korjama ja said ühhe aastaga 1300 rubla kokku. Korjandused on pärast weel kaswanud ja ue kihhelfonna asutamine on jo kdes ja tahhawad pea ommale õppetajat kutsuda. Sesama nõu on ka Raugu kihhelfonnas Wõrru linna liggidal ja sealgi korjatakse andid ue kihhelfonna tarwis.

Isfand õnnistab, nagu siin olleme näinud, sedda tööd mis enneste seas temma riki kassuks olleme teinud. Agga kes ennese ümber hooft peab, sel on itka weel teistele anda. Meie koggudused, sedda ennam hooft kandsid ommal maal, on abbi-kassa läbbi felsamal ajal woinud abbi anda neile wendadele, kes emal on ja siiski Isfanda sees meiega ühhe ihhu liikmiks jäwad. Cesti-ma abbi-kassa komite on allati püüdnud koolmeistrid Tallinnas wäljaõppetada ja on neid meie wendade jure wäljasaatnud. Kui Cesti ja Some koggudusele Kronstati linna uut kirrikut ehhitati, andis sesamma abbi-kassa komite Cesti-ma kogguduste annetest selle tarwis 100 rubla, Tartu komite andis 1000 rbl. ja Pätti-ma komite weel tuhhat. Se olli aastal 1867. Isfandast on se, et liggidal ja kaugel temma tö seisma ei jäänud, et wõisime enneste seas temma riki ehhitada ja et weel ülle jäi, teistele anda, kellel pudu olli! Abbi-kassa on jõggi, mis wäljalähhää ja kastab Isfanda põldu ja sadab tärkama Ewangeliumi-Lutteruse ussu koggudustes, sedda mis pöud olli finniwõtnud; nende aastadega, kellest olleme kõnneleenus, on se jõggi jubba mittu kohta pannud haljendama. Agga wennad! selle jõe hallitad on meie koggudustes jo kui süggawamalt kaewame, siis leiame neid enneste süddametest. Palludes ja walwates pangem nüüd tähhele, et need hallitad kuiwaks ei jä, muidu jääb pea ka jõe asse ja temma kaldad kõrwe ma sarnatsaks. Hallitad ma pöues sawad wet pilwetest mis taewa al käiwad ja wihma ja kastet mahha sadawad. Kaste ja wihm meie süddametele tulles ka

taewast, selle sure Jummalale käest, kes meid Jeesuse Kristuse sees iggaweste on armastanud. Armastagem tedda, ei siis lõppe meil armastus wendade wastu ja abbi-kasja jääb allati nähtawaks armastuse tunnistuseks Jummalale ja innimeste ees.

Lõppetuseks panneme weel annete koggu ülles, mis mödalainud aastadega meie pool abbi-kasja heaks on korjatud. Tallinna komitee järrel on alt-liina saksa kogudused ja ue Jani kiriku ma-kogudus. Gesti-ma komitee järrel on Tallinna Doompä kiriku kogudus, Kaarle kogudus ja kõik Tallinna-ma kogudused.

Tartu-komitee järrel on kõik Riia-ma Gesti kogudused, ja ka Tartu, Pernu ja Wõrru linnad. Sarema-komitee järrel on kõik sare kogudused ja Kuresare lin. Nende annete koggu käis aasta aastalt nõnda:

Aastad.	Tallinna komitee.	Gesti-ma komitee.	Tartu komitee.	Sarema kom.
1860	—	2267 rbl.	4181 rbl.	303 rbl.
1861	1897 rbl.	2063 "	3629 "	406 "
1862	1149 "	1055 "	3109 "	446 "
1863	1199 "	1530 "	2280 "	508 "
1864	1139 "	1071 "	2449 "	558 "
1865	1103 "	1484 "	2252 "	512 "
1866	1092 "	1531 "	2046 "	451 "
1867	1139 "	1387 "	2187 "	514 "

Numbriid räägivad ka, ja kes järrele mõtlemisega neid tähhele paneb, se leiab nende riddade wahhelt weel teist kirja, mis just kõik filmad ei nä. Numbriid on heaks tunnistuseks, kui näitawad meie

annete ja armastuse kasvamisest. Agga kui nende vähänemist silma ette towad, siis on pahha, mis nad tunnistawad.

Jägu siis luggija wimaks sedda mõtlema: „palju ollen ma abbi-kassa läbbi Issandale ohwriks annud? — palju woin ma nüüd ommeti anda? Palju wõiksin ma igga aastaseks andeks töütada?“ — Kes süddamest selle peale mõtleb, küll se ehk ütleb sedda ramatut käest ärrapannes:

„Ma tahhan tulla ja aidata!“

Agga Dünnisteggija arm ja rahhu olgu meiega ja köitidega, kes temma kalli nimme sisse ussuwad!

